नमः कृष्णाय परमात्मने ॥ प्रलक्ष्मणसहामात्यः प्रसीतोरघुनंदनः। कोसलकुशलेश्रीमान्रामोरक्षमदेनः॥१॥ सच्चिदेक
करसमकामाद्यरिविनाशिनी। गदाधरेणविदुषाक्रियतेलघुदीपिका। सकलशिष्टाचारपरिपालनरूपाशास्त्रकर्म्मप्रतिबंधकविघ्न
विघातके समुचितेष्टदेवतानमस्काररूपंफलाशिष्टशिक्षार्थंयत्कश्चिन्निबध्नाति। तर्हीति तेनमङ्गलावेश्रीरामनवरमहंवेद इ
मन्त्रेयोगिनोनन्तेतिरामःपरब्रह्मएवातथाचश्रुतिःरमन्तेयोगिनोनन्ते[redacted]नन्दचिदात्मनीइतिरामपदंनोपपरब्रह्मलिंगीयनंद
ति अतएवमहज्ञप्रकाशस्वप्रकाशरूपेअतएवामलेअविद्यारूपमलशून्ये अत्रहेतुः यश्चिन्मयघनःयतेअतन्मयरूपइत्यर्थः म।
कीदृशःप्रमाणविधुरः नविद्यतेप्रमाणंयतिपादकंयत्रनिर्म्मलाब्रह्मणप्रमाणस्यविशिष्टपतिपादकत्वान्तथाचश्रुतिःय
तोवाचोनिवर्त्तन्तेअप्राप्यमनसासहेति नन्वेतद्यमदेवस्यादित्यतआह।वेदान्तवेद्यइति यद्यपिशब्दवाच्योनरावतिनयापिलक्ष
णयावेदान्तवेद्यतेलेपनिषदेष्टछाभातिश्रुतेः। एवंरामशब्दब्रह्मरूपलंपतिपाद्यजगत्कर्त्तेश्वरोपिरामएवेत्याहयेनेदंमतियेन
नरूपेणस्वात्मनाइदंजगत्सकलंसंपूर्णंज्ञानमुत्पन्नेसतिसंतिष्ठतेस्थैर्य्यंप्राप्नुतेनष्टंसत्तनविलातिप्रकाशतेसतनतमितिसर्वत्रोच्यति स
ह्मणः नित्यज्ञानप्रकाशरूपत्वात्सर्वदासर्वप्रकाशयत्वंकिंचिज्ज्ञातंवेनघटज्ञानामीत्यनुभवात्किंविदज्ञातंवेनमामहंनजा
नामीत्यनुभवाद्ब्रह्मादावपिसतनमित्यङ्गीतिपतिज्ञाणंकस्यविदुत्पत्तिः[redacted]कस्यविद्विनाशइतिनेयायिकादि
लिंगीकाद्यात्मज्ञानपरिणामिनोभावाअनेवितिशंकरितिसांख्यादयःननुरामस्यकथंघटादिकर्तृत्वंसमर्थमि

मेम

तत्राह तर्हीत्यादि यस्यप्रसादश्रीरामस्यविज्ञानतोज्ञानत्रयज्ञिनोनोसेतोरपमुद्धारणंसंसारपारगमनंभ
व्यमानेनामभावेनोः नरणसाधनेतस्यश्रीरामस्यजगद्गुरोर्मादनादोमामर्थ्यमितिकिमाश्चर्य्यमितिशेषः॥१॥ईश्वरंप्रणम्यगुरुंप्रणम
ति-विघ्नेति-श्रीमान्मुकुंदमुनिः विद्यायेनउत्कर्षंलभतेयःकिंचिद्यापतनोः रघुपतेःश्रीरामस्यमूर्त्तिरेवमूर्त्तिःसाक्षात्स्वरूपमेवस्वरूपस्य
स्यसपुमान्पुरुषःपुरिशरीरेतिष्ठतीतिपुरुषः। रामोपितयाह्लादिनीसंज्ञयासमानेहृदिपरिपश्यंतीतिश्रुतेः अद्वैतश्रु
तेःसकिंभूतः वाक्यार्थपतिपादनैकचतुरः तत्वमस्यादिमहावाक्यार्थबोधनेएकः अद्वितीयःनिपुणः शास्त्रादिशीलः विषयेभ्यःम
नोनिग्रहःशास्त्रितत्वंब्रह्मादिपदनदेभ्योपतितःतानिहोयमाधानंब्रह्मादयश्चकाः।श्वित्रिः वाद्याभ्यन्तरशरीरवानूरुजलादिनारागद्वे
षादिपरित्यागेनत्र पुनःकीदृशः अज्ञानांध्यनिवारणैकतरणिः अज्ञानांध्यविधाकृतेयदांधंतन्निवारणेतरणिः सूर्य्यएवस्वप्रका
शकत्वात्। पुनःकीदृशः विज्ञानचिंतामणिः विज्ञानरूपफलत्वेनचिंतामणिरत्नं नित्यानंदपदैकहेतुः नित्यानंदपतिपाद्यएवएतावं
तागुरुब्रह्मणारूपंपतिपादनेनात्पर्य्यं बोध्यते ॥२॥ बहुविघ्नशंकयारूपकडंकणवचनंगुरुंस्मरणमितिवेदान्तेति मुकुंदाख्यगुरुंवे
दसन्यासाश्रमाणांमध्येवनेनामाश्रमाणांमध्येवनेनामाश्रमेतेवेदेनमस्कारमिमेः वेदान्तवाक्यार्थहरिंवंदेतेवेदान्तवाक्यार्थपतिपा
दनेनब्रह्मनमिदः। अतएवंवंदेतेशासनेइत्यर्थः यस्मिन्निति यस्मिन्वनेगुरोकामक्रोधमदमात्सर्य्यादयोविवेकतरुनंडनेगजाइवम
थ्नन्तमत्वात्पर्थः अन्यस्मिन्नाश्रमेहाश्रितंवनेननमज्जाः प्रविशन्तीतिशब्दः किंवयंशब्दादनेकबुधाः ज्ञानिनोभूत्वाआनंदपदेमोक्षपादेरत

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

नमेऽन्नब्रह्मनावरणेनवा। पत्रेक्षितेवागाद्यावत्तन्नजपेद्यदनथङ्कादित्यादि। दीक्षापदक्रमप्राप्तिसुखेनफलज्ञानकलमाह पाप
क्षयमिति। दीक्षापदस्यपाशालकलमर्थः दीपदग्धदिव्यलावप्रापकलमिति तदुक्तेसौरदातिलके। दिव्यज्ञानंयतोदद्यात्कुर्यात्
पापक्षयंयतः। तस्माद्दीक्षेतिसाख्याकादिग्रिकेनजवहिरिति। दुष्टक्षेत्राग्निभूतारिवर्णेष्वुरुमन्त्रकं। मन्त्रकथरीक्ष्यतेयत्नात
वर्जयेन्मतिमान्नरइतिवचनाद्दुष्टपरित्यागार्थमवश्यंसिद्धसाध्यादिविचारःकर्तव्यइत्याशयेनाह तत्रापीति पूर्वपश्चिमोत्त
रदक्षिणाग्नतपत्रेवरेखाःकृत्वाकोष्ठषाडशकंयथाप्राग्यत्तत्रलिपिलवान्मातृकावर्णान्लिखेत् तत्रलिखनप्रकारमाह इहाग्नि
रितिइकारश्चेद्रःसएकःतेनप्रथमकोष्ठेप्रथमामात्रांत्रिकारलिखेत् एवंत्रयोग्रयः तेनतृतीयकोष्ठेआइतिएवंरुद्रएकादशइति
एकादशकोष्ठे। इइत्यक्षरंनवमकोष्ठेषु ई एवंनेत्रंदिनद्वयंतेन द्वितीयकोष्ठे उ एवंसुनेत्रवसुष्टयंतेनत्रयोदशेषु ऊ इनः
सूर्यःषड्दशतेनषड्दशकोष्ठे ऋ दिशतेनदशमकोष्ठे ॠ ऋतुषट्तेनषष्ठे ऌ अष्टमरुद्भाडशे ॡ एवंवसुदृगंएभूता
निपंचतेनपंचमे ए पातालंसप्ततेनसप्तमे ऐ पदशकोष्ठे ओ। त्रयोवह्नयःहिमांशुरेकःअंकस्यवामागतिःतेनत्रयो
दशकोष्ठे अः एवंद्वादशमित्यादिक्रमेणककारादीन्लिपिलवान्मातृकावर्णान्पुनःपुनर्लिखित्वाशोधयेत्सौधन
प्रकारमाह जनस्तेतिस्वजन्मकालेयदृक्षेमासिन्यादितदीयाक्षरंयस्मिन्कोष्ठेपततितत्प्रभृतिमेषादिमात्रपर्यंतंवसु।
र्निःकोष्ठेरुकीक्ष्यंकंवसुष्कंएवंवसुश्चवसुकंविसन्यसिद्धसाध्यसुसिद्धारितिगणयित्वापुनःप्रथमवसुःकंसिद्धसिद्धसिद्धसा

साध्यसिद्धसुसिद्धसिद्धारिक्रमेणगणयेत्। प्रथमकलितासाध्यादितीयवसुकेसाध्यसिद्धसाध्यसाध्यसाध्यसु-
सिद्धसाधारिःतृतीयेसुसिद्धसिद्धसुसिद्धसाध्यसुसिद्धसुसिद्धारिःवसुर्थेरिसिद्धसिद्धसाध्यसाध्यसाध्यसु-
सिद्धसाध्यरिसुसिद्धसुर्यंगणयेतिगणयेदित्यर्थः अतएवोक्तंवसुक्षणेति ॥एषांफलमाह सिद्धःसिध्यतीतिकालनपुरश्चरणा
त्प्रसन्नमन्त्रिकालेनवश्यतिवजपेनबंधुःसिद्धःस्यादिति शारदातिलकेपिसिद्धिदःसिद्धमंत्रपादिति अन्यत्रागमेऽपि व्यवहा
रायगुणंनामाक्षरंकथयतिसिद्धाणांबांधवाइत्यादि। एतस्यैवफलमाह नयेनेति बंधुसुरुक्षसाधिमनपेक्षोक्तफलंददाति
सेवकरुक्षवेतनमपेक्षतेऽपिचकल्पितवत्तुष्टमपिशत्रुंक्षुब्धात्यवधानकक्षेसत्यमानोपिघातयतेवस्तुएवोक्तंक्रवमितिउ
क्तमेवफलंविवृणोति सिद्धसंज्ञेति यस्माकेनपुरश्चरणराजपसंख्योक्तायोनिरर्थकृत्यनेनश्रमिककष्टसाध्यसुकेश्र
व्यत्रसाध्यसाध्यस्यापिफलकथनात्। सोमसिद्धसंज्ञेतु साध्यसिद्धेतिसंज्ञेशात्साध्यसाध्येतिदुःखदंदितुकेत्रयःसर्वस्पष्ट
र्थमन्यत्संग्रहेडुष्टक्षेत्रेत्यादिवर्णपरुमंत्रकंसमस्तकथरीत्यनेनयत्नाद्वर्जयेमतिमान्नरः। नामाक्षरमारभ्यसुकेनत्रना
मनिर्णयायेमाह मातापितृतंनामेतिविशेषतिकथनात्तत्रकुलनामाक्षरसाधनमपिकार्यंवीजान्यपितथैवस्वरव्यंजन
संदंनन्यर्थंः मातापितृकृतमित्यनेनपुंसिद्धंनामयाद्यंपिंगलामतेपसिद्धंयद्वेत्यामकिंवाव्यंजनमनामवा यतोनांपुष्पपा
तेनगुरुणायत्कृतंस्वेत्। नाम्नस्तस्यैववर्णानिविलक्षानिचकारयेत्। अन्यत्रापिसुनाजाणनियेनासोद्धरबूपसाधते। व

दत्यन्यमनस्कोपितन्नामगृह्यमंत्रविदिति [illegible] । अत्रोक्तत्रजनमनामवर्णाद्यमित्यादुः एतन्म
तेङ्ग्यमधिगुंडान्नदेत्याद्यक्तेः । कादिमतमुत्थापयति विन्निष्ठनमेत्यादिनामवर्णैर्विशोधयेदित्यन्ते ॥ विंदुरिति ।
विंदुरनुस्वारः शिविंदुर्विसर्गः शाघसहजपधमानीयाः कडतिजिह्वामूलीयः यहतोधारणाशः कूटाक्षरः सेरवादिमनुः
अपवृंशाक्षरंनाम मंत्राक्षरंलकारलकारीयंदादशवतुष्टयं [illegible] एतानूर्णीनृत्यलाविशोधयेन्नवि
वारयेदित्यर्थः । अत्रत्रयाधिमंत्राक्षरैर्नामाक्षरमितिनयुक्तंमंत्रस्यैवशोध्यत्वान्नाम्नः तशाधिनामाक्षरैःसहकेकामि
तिकक्कमेणयोज्यंमंत्रेवेति । तदामंत्रसमारब्धमंत्रावसानंयोजयेदितिक्रमार्थः पूर्ववत्षोडशकोष्ठमातृकाक्षराणिसंलि
ख्यतन्मध्येमंत्रंनामवर्णलिखित्वाप्रथमाक्षरेणप्रथमाक्षरंशोधयित्वा पुनर्द्वितीयाक्षरेणद्वितीयाक्षरंशोधयित्वानामपरि
समाप्तौपुनर्नामलिखित्वायावन्मंत्रपरिसमाप्तिस्तावच्छोधयित्वायस्मिन्मंत्रेदृष्टाणांवाक्षराणांवैरिणश्चेत्तरेषांवहवोस्यवै
तितन्मंत्रंपरित्यजेदितिसमुदायार्थः यत्तदशाक्षरोमंत्रश्चतुरक्षरंनामतत्रद्विरावृत्त्यानामवर्णंनशोधयित्वाअक्षरद्वयंय
दधिकंतत्रशोधयेत्तत्तदभिप्रायेणैवपूर्वमुक्तंअधिकाक्षरंएवेतिआद्यंतयोरितिसाधकस्यसिद्धकोष्ठगतोवर्णोमंत्रस्याद्यं
तोयदातदाशीघ्रमेवसिद्धिर्भवतीत्यर्थः यदिसाधकस्यसाध्यकोष्ठगताद्यावर्णाद्यांताद्यंतोमंत्रस्यस्यवतः तदानिष्टनसि
द्धिर्भवतीत्यर्थः एवमेणेपिस्वयमूर्ध्वंसिद्धसुसिद्धसिद्धिसाधकस्यसिद्धाक्षरंसुसिद्धाक्षरंवामंत्रगतंसत् अ[illegible]रिकोष्ठगतंनाम्नि

तोतदायत्नात्परीक्ष्यत्यजेदित्यर्थः ॥ ॥ अथ स्वकुलाकुलाक्षरंविभजति स्वकुलेति । अत्रमूले शारदातिलकादौ कारणा
त्पंचभूतानामुद्भूतामात्रिकायतः । अतोभूतात्मकावर्णाःपंचपंचविभागतः वाय्वग्निभूजलाकाशाःपंचवायुलिपयःक्रमा
त् । पंचब्रह्मस्वरूपंवदीयोविद्वेषाःसाधिसलवाः । पंचशःकादयःपंचलंहांतामीरितादति एते [illegible] यंत्राक्षराणिपंचत्रं
अनुस्वारः । एतन्नीयाभूःतत्रत्रऊगजडदवलाक्षावर्णालवेति एतदनुसारेणालिपिविन्यासोवोद्धव्यः ॥ स्वकुलेकथयति ।
साधकस्येति पूर्वंपथमाक्षरेएवंमंत्रस्यापितदक्षरंपथमाक्षरेयदेकंभूतंदेवर्णंतदातंदेवर्णंस्वकुलंस्वकुलेसिद्धि
रत्रमेनिवचनात स्वकुलेसिद्धिंदलवतिमारुतंपार्थिवानांशत्रुःएवंत्रैग्नेयशापिवांसशत्रुरित्यर्थः । पिंगलामतेधरा
वारुणयोःशत्रुर्मारुतःपरिकीर्तितः । आग्नेयेवारुणंशत्रुवह्निर्वैतिजमंतथा । सर्वेषामेवतत्वानांसामान्येनमयेरि
वं । परस्परविरुद्धानांवर्णानांयत्रदेगतिः । समंत्रःसाधकंहन्तिकिंवानास्यसिद्धतातिनेत्रेरपि । मित्रेसिद्धिःसमा ।
ख्याताउदासीनेनकंचन । मृत्युर्बोधिरमित्रेचस्वकुलेसिद्धिरुत्तमेति । वायवेवारुणंज्ञेयंनैऋतेवापिपार्थिवं । उदासी
नमितिपाङ्क्तेयंत्रेतत्रविशेषदर्शनादित्यादि ॥ स्त्रीनादिदृष्टमंत्रान्पालयेन्नसाधकमित्यत्रयोक्तंनत्रवालप्रौढस्त्री
विगदंयापिदृष्टमध्यगतानाहति तेपिदृष्टमध्येपिज्ञातव्याइत्याह वालादिदोषपरीमंत्राणामभिधायेतइति । ए
वमन्यानपिदोषान्हृल्लेखाहंसाक्षीस्वरूपाःस्त्रुरित्यादिवक्ष्यमाणस्त्रीमंत्राःपुमांसकनपुंसकाःशक्तिमंत्रास्त्वाग्नि

वाचिकक्रमेण स्वनावएवशस्ताः तेषुनरंशोधिताः शुक्लक्रमेणसंयोजिताःदृष्टाएवेत्याह शस्यन्ते त्रिविधामेचइति तत्रशुक्लक्रमे
नेनमंत्राःप्रशस्ताएवंमत्रशुक्लक्रमेणेति अथेति अथोइतिमंत्रइति अनुनियामकंवोलेगोरवुरोणंशशीशालेति शिखा क्र
मेणलिखितावर्णाः कन्यायोगादयःस्मृताः अस्यायमर्थः वाङ्मनिवाङ्मयीवकारःसवर्गचतुर्थैःतेन वात्मनेन सहआइईवर्णी
चतुष्टयंप्राप्यतेतथालेखुगंइरंइखइवइशंपनेकन्यायो ॥ अथमहएतदनुस्वारेणवर्णविन्यासःकृतेत्यवगंतव्यः वज्रा
रवनाप्रकारःसुधाकुलंपत्रमायतेरेखाद्वयंदक्षिणोत्तरायतंवरेखाद्वयंमध्येचतुरस्रंतथालवलितंतथाविलिख्यमध्यचतु
रस्रस्यचतुःकोणेषुवज्रंरेफकारेखाकुलाद्बाह्यखंडानिनिष्पाद्यतेष्वपादक्षिणेनमंत्रसंख्याक्रमेणमातृकावर्णानुलि
खेत्तत्रगणनाप्रकारमाह साध्याद्यारभ्येति साध्यो मेत्रेतिनामधेकाक्षरात्मंत्राक्षरपर्यंतंगणयेत् गणनाक्रममाह
एकंयेवनवबंधवामतादित्यादियत्रयेज्ञानुरूपमेवफलमवगंतव्यं ॥ अथनक्षत्रशोधनमाह अश्राअश्विनीदेवगण
इतिश्रीरुद्रजामले ज्ञप्तलोपकारयशस्यखरःकुरुतेगोपालानूकुकुरिंशयानूफुल्लारीन्पुदितालिपिः॥ अथम
थैः। रा२ज्य१ला३लो४प१का१रय१शा२स२खा१रि२खरः२कु१रुते२। गो३पा१लालान्१कु१कु१रिं प्रा२यानू१फु२
ल्लो३रि४ अत्रसंयुक्ताक्षरे अंतिमव्यंजनेग्राह्यंकेवलंव्यंजनेनगणनीयंएतदनुस्वारेणवर्णविन्यासोज्ञेयः अथेनचक्र
लिखनप्रकारःनवदक्षिणोत्तरायतानाश्चतस्रोरेखाःकुलपत्रमायतादशरेखाश्चविलिख्यसप्तविंशतिकोष्ठानिरूलादक्षि

णोत्तरायतनपंक्तित्रयंसंपादयेत्पंक्तेः प्रथमेकोष्ठेअश्विन्यादिनक्षत्रेषुक्रमेणलिखितेषुसप्तविंशतिनक्षत्रा
णिपरिकल्पयेत्क्रियायत्न। देवादिगणकल्पनेविमूलोत्तराषाढाश्रविष्ठाःशतभिषग्भिरः पूर्वभाद्रपदानिमोक्षादित्य।
क्रमेणदितिवृधानानिदेवानितानि। पूर्वाफाल्गुनिमूःशिवलग्नगणोरोहिण्युत्तराश्चेषाकर्मतीहस्तमृदुगणेनूनंमतानिलानि ॥
विशाखेषेनित्यंनिधिपतिरलेवामदेवामवर्दशक्राग्नेयंरुद्रंदहनर्क्षंवरुणदहनर्क्षंवरंहागणाद्यं॥ ऋतिः श्रवणामैत्रेनुराधा अश्वि
नेअश्विनीपौष्णंरेवती सादित्यः पुनर्वसूःशिवलग्नंआर्द्रानिऋतिमूलंपितृसमघावामदेवधनिष्ठावामदेवंदैवेष्टा शक्र
मैत्रंविशाखावारुणंशतभिषा दहनर्क्षंकृत्तिका। अत्रदेवश्रेष्ठाधीतिः स्मृकुलगणंयाम्यंमध्यमोदेवपुंसाः मर्त्यैर्दैवैरपि
क्रूरंरुद्रमहर्द्रहींसांवैरमूवुरितिगणपरीक्षायां अत्रनात्यर्थंथैः कथितःअत्रगणैक्यमात्रंदृष्टएवेति ॥ प्रबोधकालएवमंत्र
स्यफलदात्रत्वमितिमुनयःप्रबोधकालंनिरूपयंति सुप्तेति अग्नीषोमेतिक्रूरसोमाक्रमेणोःक्रमणअग्नीषोमात्मकामे
त्राःफलदात्रत्वेनज्ञातव्याः यद्यपिमर्वेमंत्राःअग्नीषोमात्मकाएतच्छ्रुतौवेदेपुरुषात्मकः तथापिप्रधान्येनव्यप
देशमवंतानिद्यायन्त्यायः वह्निर्तावान्त्यविसर्गएवमंत्राःक्रूरक्रमेणिपमला रूविष्टंदमृतावुगः सोम्यक्रमेणिपम
मलावोडव्याः वह्निरेफः तारउकारः अंत्याःहकारः वियत्हकारः इंदुःमकारः अमृतावकारः अत्रयत्रवैमत्यंष्टार्थंतत्रि
णेदक्षिणनाडीपुटं अन्यत्रिनुलोमवामनासापुटंनाडीद्वयगतेसमतयानासापुटद्वयगतेसतिसर्वक्रूरसोम्यरूपोवो ध।

OS BHAU DAJI
॥श्रीः॥

प्रथमान्तार्थः प्रबोधप्रकारमाह यद्वेति प्राणायामेन प्राणस्याधोनयनं आकर्षणेन प्राणस्योद्धानयनं तथाति प्राणापानयोः समावेशो ज्योतिर्लिंगस्य कुंडलिन्याश्च मायोगात् सर्वे मंत्राः प्रबुद्धा भवंति उक्तं भूतसंहितायां देहमध्ये शिखिस्थानं तत्र ज्वालाकुलदर्शने त्रिकोणमनुजानीयात्तन्मध्ये लिंगमुत्तममिति ॥ संपुटीकृतेति लोमानुलोमविलोमानुलोमाद्यानुलोमविलोमानुस्मरेद्बीजानुस्मारयुक्तान्मंत्रान्पुनश्च सविसर्गानुजपेत् । एवमिति अयंजपः कुरुकुल्यः एवंजप्तादिष्टसिद्धिः । साधनाधिकेविद्यित्वात्तु मंत्रसिद्धादिकेपिव । एवार्द्धतत्प्रथमार्द्धवैकल्ये यदनोच्यते ध्यानाधिक्यज्ञानस्यावश्यकृतयातत्प्रकारंकथयति अथेति अथदक्षिणोत्तरायताः षडरेखाः साकूपुत्यगायनाद्वादशरेखा विलिख्य षट्सष्टिकोष्ठानिपंक्तिषट्कं यथालक्षितं तावत्प्रथमपंक्तौ द्वेद्वे त्यादिकेन अकादेयाः तत्प्रथमकोष्ठेषडः वर्णद्वितीयेत्रयः तद्वत्रीणिसप्तविंशतिः तृतीयेनेत्रैश्चतुर्थे रवयोदशपंचमेपंचदशेत्येकपदे षष्ठेत्रयोदशसप्तमेवेदाश्चत्वारः अष्टमेवक्रयस्त्रयः नवमेत्रयोदशदशमेष्टौ एकादशेनवेत्येकादशस्वरान्कोष्ठेषु लिखेत्तेनाकेमाध्यात्मीयान्मंत्रार्णान्गुणितानष्टभिर्विलिखेदितिशेषः एवमंगुष्ठितदधोद्वितीयपंक्तौपंचसुकोष्ठेषुपंचवक्ष्यमाणान्क्षोणान्षट्सुषडंकनेकलिखित्वातृतीयपंक्तौककाराद्हकारान्नामैकादशवर्णान्तथैवसप्तमालिख्यतदधःपंक्तौऽकारादिक्षकारान्तानेकादशवर्णान्विलिख्यतदधःपंक्तौवकारादिहकारान्तान्वर्णान्

विलिख्यतदधःपंक्तौदिकदशस्वरान्विलिख्यसप्तकृतयःवसवःत्रयःत्रयःपुनश्चसप्तैवपुनर्वेदाश्चत्वारःततःषट्पुनस्त्रयःइत्येकादशविधानमेकादशकोष्ठेलिखेदित्यर्थः कवर्गवर्गनिर्माणविधानेनतत्रैवंषण्णांस्वरवर्जनेनदक्षिणानुकलामर्वाग्परिगतपंक्तिस्थैकनयस्त्रयस्त्रयोयोगकर्तेवर्णैर्नेनेनोंकनगुणयित्वासंज्ञानसंख्यासमुदायमष्टलिखेत्यावल्लिष्टमेकंपृथक्कुर्यात्संख्याप्यएवंसर्वोधःपंक्तिस्थैकसाधकानामार्णगुणयित्वासंज्ञासंख्याष्टलिखेत्यावल्लिष्टमेकंपृथगाधिक्यसंख्यसंज्ञाज्ञातव्याः यत्रत्रूनंसघनीतिसकलसमुदायार्थः पदार्थःपदानिसुस्पष्टार्थानेवंतकुलवूडामणौतु अत्रयथागुणनेकृतेनयथापंक्तौकोष्ठेत्यादिवर्णैःअकारःनएकेनगुणायेत्तेनवयंतुदशैवंतथाद्वितीयेकोष्ठस्थावर्णैःइकारःसप्तिगुणेनगुणयतेनसप्तविंशतिर्गुणितावयंपवाशंतएवंतृतीयस्थानेस्थवर्णैःउकारःसप्तिगुणितःषट्सप्तवंतिएवमग्रेपिचतुःकोष्ठानुसारेणचतुःपंचादिगुणकंगणसाधकसंज्ञागुणयेत्एवंसाधकसंज्ञासाध्यपिंडादिरक्षादिकंसाधयेत्अत्रसप्तमानमिति ॥ अकारादिक्षित्यनेनअकारादयोपिमानफलकल्पनामूलेष्टयकृनाकाः अङ्कउक्तश्चएवं अं अः एतद्बीजवक्ष्यमाणमंत्रघनेवसूनामितिशेषः ॥ पूर्वरात्रिचक्रमुक्तमिदानींरात्रीनामुद्दिष्टानामाह रात्रीनामितिशक्रेमतिषष्ठाष्टमहादशम्यांजयाःतस्यांमंत्रविशेषाणांलेखोधनमिति ॥ अन्येतिछिन्नारुद्धाःकीलिताम्लेलिताये सुप्तामत्तामूर्छितामुद्धानवीर्याःदग्धास्तुष्टाःशत्रुपर्दास्थितायेबालावृद्धागर्विताःयौवनेनोयेनिर्वीर्याःयेचषंढनपुंसकाःबलीकृताःशीघ्रमंत्रैर्विहीनाइत्ये

तेदोषाज्ञातव्याइत्यर्थः। एतमुद्रावंधननेनवश्यान्यामंत्रः सर्ववश्येवंतोनवंतीति। योनिमुद्रा कूर्पाकिनागानुसंधीद्ययोनिमा
र्गेनथागुदं। अथानमूर्द्धमाकर्षेन्मूलबंधोनिगद्यते। गुदमेढ्रान्तरंयोनिस्तामाकुंच्यापवंधयेदिति। एवंयेन्योनिमुद्रानवि।
ज्ञाःपवनधारणशक्त्यनुत्साहलिख्यतइतियेदृशलक्षणाः। शारदातिलकेऽकोष्ठेलिख्यतइत्यर्थः। तानुगणयंति
जननमितिदशनोलक्षणाद्याह मंत्राणामष्टकाद्यमध्यादिति। अयमर्थः मूलेश्रीपर्णीधात्रीगदोकुंकुमगोरोचनादिनाम
ष्टकाणिमष्टदलेविलिख्यतत्रमाष्टकाद्यरस्वतीमाद्याद्यंपूर्वाष्टोत्तरशतमाष्टकांतापिलादेयमंत्रस्यैकैकमक्षरंमाष्टका
वृतः जडरणीद्यमितिजननेप्रणवेतितत्प्रणवादिलिखमेवंऽरांऽमांऽयऽनऽमः ऽसुधीरित्यनेनशताहत्योसुकं एवमन्यमं
त्रेष्वेत्रयमितिजीवनेमंत्रंतत्रविशारदोब्राह्मः। मंत्रवर्णानितित्रभूर्जेपत्रेकुंकुमादिद्रव्यैस्तंमंत्रंविलिख्यवदनमिश्रित
जलेनयमितिद्यावुद्धेजनपत्यक्षरंशतशतवारंजपेदिति। विलिख्येति-प्राग्वत्पात्रेमंत्रंविलिख्यतन्मंत्राक्षरसंख्यातानिक
रवीरपुष्पाण्यादायरुद्रतिवक्रिबीजमुच्चरन् प्रत्यक्षरंतैःपुष्पैःशतंशतवारंहन्यादिति एतद्धोधने ॥ स्मरंत्रेति-प्राग्वत्पात्रेकुं
कुमगोरोचनादिलिखष्टदलकमलेकृत्वा कर्णिकायांकुंकुमादिद्रव्यैर्मालतीकालिकालिख्यमंत्राक्षरसंख्यालिखेकयाकलि।
कयैकैकमक्षरंलिखेदितिनन्मंत्रंविलिख्यतन्मंत्राक्षरसंख्याकाश्वत्थपल्लवाद्यानीयतमेवमंत्रमुच्चरन्स्वयमुकमंत्रमलिखिंवा
मिनमइत्यलिखेकंसुगंधिजलेनैकैकपल्लवनाष्टोत्तरशतवारंकुर्याच्चेतन्मंत्रप्रतिपुष्टिर्भवतीत्यर्थः॥ मेविचिंत्येति। स्वमूलाधारे

वह्निमंडलेकूटमानंज्योतिर्मयंमंत्रंमेविचिंत्यतदूर्द्धदेशेमंत्रकूटंध्यात्वामंत्रंविलाप्यऽज्योतिर्मंत्रस्यतेजसामंत्रकूटंध्यात्वामंत्रगतमलत्रयं
मनसापुनःपुनरेकमेकंनिर्दहतंमंत्रंविगतमलंध्यायेत्। मलत्रयंतुमहजागंतुकमायीयंमहजेछिन्नरुद्रकालिनादिस्यागंतुकं
वेद्यादिगंमायीयंकारणीभूतमात्मागतंतमःपुनर्वह्न्यादिज्ञेयंवाह्यंदग्धविमलीकरणमित्यर्थः। ज्योतिर्मंत्रमुच्चरति। नाद
मितिनादोंकारः व्यामहंकारः अग्नीरेफः मनुरीकारः देवोविंदुः तथैकोमंत्रः देवोनेनऽक्रौंइतिज्योतिर्मंत्रः। कुशोदकेने।
ति-पूर्ववत्यागादीनमंत्रंकुंकुमादिलिविलिख्यतोयादिपात्रेकर्पूरादिवासितंशुद्धजलमापूर्यलिखितमंत्रेणैवाष्टोत्तरशत।
वारमालंत्र्यतेनैवमंत्रेणतज्जलंविंदुत्रिःकुशैःप्रत्यक्षरंत्रिर्विशोद्धयेदित्यर्थः। वह्निरिति-ननऽक्रऽएवंप्रकारःसूचितः।
एतदाप्यायनतोत्रिकैःस्मृतमिति॥ मंत्रेणेति-तोयादिपात्रेप्राग्वन्मंत्रंलिखित्वापात्रान्तरेकर्पूरादिवासितंशुद्धजलमानीयत
मेवमंत्रंपठन्सुमुकमंत्रेणतर्पयामिनमइत्यंतंशतवारंलिखितमंत्रस्योपरिमंत्रजलिनातर्पयेदितितर्पणंदेवस्यतत्सि
द्धिकारणंतर्पणमित्यर्थः॥ नादेति। नादःप्रणवः मायीभुवनेश्वरीबीजंयोगलक्षणंआदौयोगपक्षेवेदित्युक्तंशववीजत्रयान्ते।
साध्यमंत्रैकलाष्टोत्तरशतंजपेदिति॥ इष्टमानमितिशेषः॥ ॥ मंत्रपरिशोधनादिप्रकरणंसमाप्तं मंत्रोद्धारेकर्त्तुपतिता
नीतेमंत्राद्धारमिति। अथानन्तरंमंत्रपरिशोधनानन्तरं राघवस्यरघुवंशोत्पन्नस्यश्रीरामस्यमंत्राणांसुद्धारः माष्टकामंत्राद्धार
णमाख्यायैकरामीत्यर्थः वल्लकलेत्यादि वल्लकलोगशब्दविशेषः आदिपदात्भूतंहिताअगस्त्यंहितादिपाठकमित्यर्थेवा।

दृत्यः मंत्रमुद्धरति वह्नीति वह्निरेफः विन्दुः शयनेत्याकारः तत्रयनं यस्मिंस्तद्विभूषितं तेनेत्यर्थः रामेति बीजमेकः एकाक्षरोराममंत्रः
योक्तः अमंत्रराजः ब्रह्मपदनिपादकत्वात् अकारोकारात्मकोकारपर्यायत्वं बीजस्याश्रुतोवेदपदनिपादनात् अथवारफण
स्वरूपकाशेब्रह्मत्वव्यक्तिग्राहीत्यविद्यास्थधानोराशयणाद्धनयथाविद्यीजस्यवृक्षपदनिपादकमुरङ्कुमंकल्पदृक्षः वांछितार्थ
प्रदत्वात् अस्यादिस्मरणस्यादेरावश्यकत्वात् तानाह ब्रह्मा मुनिः स्यादित्यादि अस्यास्यरामस्यावश्यकत्वमुक्तमंत्रस्य
ऋषिछंदोदेवतानां विन्यासेनविनायदाजपते साधितोप्येष तस्यतुल्यं फलंलभेदिति मुनिः ऋषिरेवाज्ञ अस्यादिकषड
गन्यासमाह दीर्घेति वह्नात्मनारेफणदीर्घाहृद्युजा दीर्घाआकारः बिंदुरमृतस्वारः तेन रौंहृदयायनमः रौंशिरसस्वा
हा इत्यादिक्रमेणाङ्गत्वमुक्तमन्यत्रकरन्यासंपुरस्कृत्यादेहन्यासमतःपरं। अंगन्यासंततः पश्चाद्दिव्यमाधारणोविधिरिति
।ध्यानमाह स्मरपूतीरेतिमंत्रोदेवद्रुमः श्यामेपरमात्मानंरामंवितयन्विन्यासेरुणिसंस्थितः। इतरस्मिंस्तथाचोरोवीरा
सनमुदाहृतमितिपुरश्चरणंचेदिकोक्तेवोद्धव्यं। ज्ञानमुद्रापितत्रैवोक्तात्क्रीयंगुष्ठौ शक्तावंगुष्ठौहृदिविन्यसेत् वामहस्तोवुनेवामजानु
मूद्धनिविन्यसेत्। ज्ञानमुद्रालवेदेषारामंवंद्म्यवलंलेति। पुनःकथंभूतं आत्मनामनसात्मानंस्वरूपं आवेद्यमाणंपश्यंस्तु
मुद्रानोध्यानविशेषमाह शुद्धस्फटिकसंकाशमिति। मंत्रोद्धरमुद्धरति। वह्नीति वह्निरेफः नारायणआकारः ज्ञानरूपंकारश्चत्रिदत्यने
नआकारसहितेपुरुषेनवद्यज्ञानमात्मंतेनरामइतिद्वादशमंत्रराजोलवतीत्यर्थः। अन्यत्स्पष्टार्थं ॥मंत्रोद्धरमुद्धरति। तारेतिनारमेंथ

कारमायारुवनेश्वरीबीजंद्रामितिरमाश्रीबीजंश्रीनमः क्लींमितिकामदीजं वाक्कुवाग्भवंऐमितिबीजंस्ववीजंरामितितेनऊँक्लीं श्रींक्लीं
ऐं रौंइतिषडङ्गेरामंत्रः अयमेवपद्मकदीजयोगेनऊँरामक्लींरामश्रींरामक्लींरामऐंरामरौंरामइतिब्रह्मषडङ्गंभवति। अगस्त्यसं
हितायांविशिष्टफलप्राप्तिपादिते। तारादिसुक्तयेलक्ष्मीबीजादिभुक्तयेतथा। वाक्कामिकयेचवाग्बीजंप्रणवोत्रेविनिःक्षिपेद्
ह्। मान्मथंसर्ववश्यायतदन्तेनतयेपुनः। तारंतैवेवमादौचसर्वार्थविनियोजयेदितिमएवंद्वादशाक्षरंश्रेष्ठंलक्ष्मीप्रदंरामं
वंइरामलङ्घइतिचतुरक्षरमपरमपिमन्त्रंदर्शयंवाह्यंदशमुपलक्षणंपूर्वोक्तमंत्राणामपिरामलक्ष्मीरामवंइपदयोगश्चयथापूर्व
वदेवोमंत्रोवोद्धव्यः मंत्रान्तरमुद्धरति मन्त्रनिष्ठाविनिर्यन्तिष्ठाआकारः तत्सहितोरेफमकारोरामः यकारः कृत्रमः तेनरमाय
नमइतिपंचाक्षरोरामंत्रः श्रीरामरहस्यादिभिर्मुनतः। विश्वामित्रऋषिः पंक्तिश्छंदः श्रीरामचंद्रोदेवतापुरुषार्थचतुष्टयेविनियोगः।
अस्यपंचाक्षरमंत्रस्यषडाणेःरामेतिबीजेनमःनमइतिशक्तिः मध्यमाक्षरंरजयंकीलकंवोध्यंरौंनकल्पेज्ञानाय।
तथमंत्रणेबीजंशक्तिंनतिंतेयेतिःरामतापिन्योमध्येकीलकन्यासःकथितः तद्विधिर्योकीलेमध्यगतमक्षरंरजयंत
मध्यस्थनद्वयानन्तरालेन्यसेदितिव्याख्यातमंत्रवर्णन्यासमाह भ्रूमध्यइत्यादि अंधुलिंगषडंगं पूर्ववत्प्रथमाक्षरेणप
क्षान्तरमाह यइतिपंचवर्णेनहृदादिपंचांगंसमस्तेनास्त्रंध्यानमाह मधेवनमितिउपवनमध्येयः कल्पतरुस्तलग
यःकलालतानस्याश्रयेलक्ष्मणेनप्रयुतिपुणसंघटितंयोमायकेनमवह्निमाणंपश्यन्नः विज्ञायथीवत्रदाएवंमायनुपंच

लक्ष्मणबीजजपेदित्यर्थः अथवेति पुष्पकयंत्रकविमानोपरिध्यायेद्दित्यन्वयः। मन्त्रोद्धरमुच्चरति स्वकामेति स्वस्वकीयबीजेकामबीजेवशक्तिः भुवनेश्वरीवाक्यवाग्भवबीजलक्ष्मीबीजत्रयं पंचवर्णैकोमंत्रः यदितारादयोलवतिनदाषडक्षरमंत्रः तेनरौंक्लीँह्रीँऐँश्रीँइतिमंत्रः सएषएकपूर्वोक्तपंचाक्षरयुक्तःषड्विधःमंत्रभेदोलवतिमंत्रोद्धरमुच्चरति पंचाशदितिपुनःकामाद्यावर्णपूर्वकपंचाक्षरः रौंरामायनमः इत्यंतपंचाशद्भेदामंत्रालवतीतितेएवंमंत्राःक्रौंपूर्वकाःऐंपूर्वकाःक्लींपूर्वकाः रामायनमइतिएतत्पंचकमुदायाभ्यांसहनवकोत्तरशतंभवतिसहनवकंत्वेनशतंभवतइतिलाभः। पुनःपुटितंसूपएकाक्षरभेदमाह श्रीमायेतिपूर्वोक्तरामचंद्ररामसइतिचतुरक्षरात्मकोमंत्रोद्योतावेवश्रींपुटितोएवंक्रौंपुरुषटितौतथाक्लींपुटितौवेत्रदाषट्पंचाशत्कोमंत्रोवतःपुनःस्वाहाक्रौंफट्तनमोन्तादिलेदेनमंत्राणांलक्षोवगंतव्यः यद्वारौंरामायनमइतिषडक्षरः। षड्विधानोमंत्राणांएतत्पंचकंब्रह्मामंमोहनःशक्तिदक्षिणामूर्त्तिऋगस्त्यश्रीशिवबीजकाअमृषयः नात्रिकेःश्लोकाःमंत्रोद्धारगायत्र्यंतंवदः श्रीरामोदेवता यद्वामंत्रोविश्वामित्रएवऋषिर्देवीगायत्रीछंदः रामलक्ष्मीदेवताभोगमोक्षार्थेविनियोगइतिस्मृत्वाशिरोवदनहृत्सुविन्यस्यबीजादिपंचाक्षरमंत्रवर्णान्न्यसेदिति अथुलिंगशेषमुगमंबीजैरितियस्मिन्मंत्रेषड्जातेनषडंगंकुर्यात्तेनतेन ॐहृदयायनमः श्रींशिरसेस्वाहेत्यादिना एवंक्रौंहृदयायनमःक्रौंशिरसेस्वाहेत्यादि।ध्यायेदितिकल्पलतामूलेकमलदलोपेतेइंदुनीलसमप्रभंपरमेश्वरंध्यायेदित्यत्र

रामरक्षा ॥८७॥

यः।पुष्पाख्यविमानोतइतिविकल्पः एवंवाध्यायेदित्यर्थः।वीरामनेतुरुक्तमेवनइत्यंतंवामनेत्यंतंत्रयोदशबीजपोनेउपुष्पकालिरामेतिरामचंद्रःरामभद्रश्चेतुर्थ्यंतोहृदिविधोमंत्रः तेनरामचंद्रायनमइतिमंत्रहृदयंतारपूर्वकमष्टाक्षरंवेध्यंतारपुटितः ॐकारपुटितश्चेदपरोमंत्रःतेनॐरामचंद्रायॐ ×रामभद्रायनमः ×२ एवंॐरामभद्रायनमःॐइति। मंत्रोद्धरमुद्धरतितारेतितारमोंकारः रामश्चतुर्थ्यंतःक्रोधऊँनमः×अग्निवल्लभाहोतेनॐरामायऊँफट्स्वाहाइत्यपरोऽष्टाक्षरोराममंत्रः। अस्याविषड्गुणवद्विश्वामित्रउष्णिक्गायत्र्यौछंदःतद्वदग्नीतत्पर्थः।मंत्रोद्धरमाह गुणबीजमितिगुणबीजमोंकारः मायाक्रौंहृन्नमः रामायस्वहृदंपुनश्चतोमायोतेनॐक्रौंनमोरामायक्रौंइत्यष्टाक्षरोराममंत्रःउत्कृष्टधनप्रदः। अस्यप्रदाशिवोऋषिः गायत्र्यौछंदः शिवोमोगरामचंद्रोदेवताभोगमोक्षफलप्रदः। षडंगमंत्रमुद्धरतिदीर्घेतिमायाक्रौंतयंकारोरामायनमइतिपंचाक्षरयुक्तयातेनॐरामायनमः।क्रौंहृदयायनमः एवंषंरामायनमःक्रौंशिरसेस्वाहेत्यादिना।ध्यानमाहरामइतिरौंमाहंधारिणेत्यंतंवदन्नरौंरेफपदेनजटायुक्तंदेवीध्यानमाहरामासितिरामइतिएवंध्यायेच्चतुर्लक्षंजपेत्तद्विमधुराक्तैःघृतमधुशर्करासंतैः बिल्वपत्रादिभिःदशांशंहुनेदित्यर्थः फलमाहस्वयमितिनिर्धनःशंखपद्मप्रदः। मंत्रोतमुद्धरतिज्ञानकीवल्लभेतिङेऽन्तंवदुर्थ्यंतंक्लींत्रयंवह्निजायास्वाहातेनक्लींज्ञानकीवल्लभायस्वाहेतिदशाक्षरोरामंत्रःमुनिश्छंदःआद्योरामबीजंयद्वाज्ञा

मित्येवबीजं हृदयं शक्तिः स्वाहाकीलनमन्त्रोद्धारेण युक्तो नवदशाक्षरो ध्यानमाह अथ ध्यानमारभते
विताने वेद्यानघः । तोरणावदनमालाद्यैर्लिंगविलीषणादिभिः । हरिभिर्देवैः हरिभिः हरिमुखैर्देवैः हरिभिरिंद्रः पतिः अर्द्धी
गनमितरतेः शिवेनवर्णलक्षदशलक्षौ ॥ मंत्रोद्धारमुद्धरति रामेंडंनमितिधनुषाणायइति स्वरूपंतदनेवह्निसुंदरीस्वाहा ओध
रामितिस्वाहाशक्तिः तेनैवक्रमेण तदाह वर्णैर्द्वादशमित्यादि तेनषडक्षरयुक्तेन कामबीजेनेत्यर्थः यद्वा रामित्यनेनैवमंत्रो
तरमुद्धरति ओमितिहृन्नमः अग्नेरस्त्रंहृदयं । तेनडेंनमोभगवतेरामायमहापुरुषायनमइत्यंतेमंत्रेद्वयेत्रिकोणेद्वादशार्णैः पूर्ववद्वादशाक्ष
रवत् ॥ मंत्रोद्धारमुद्धरति श्रीपूर्वमितिहृदयं शेषोमध्योक्तयस्मिन्नुतद्विधाजप्यंतद्वाद्विधाएवेतादृशंरामनामतेनश्रीरामज
यरामजयजयरामइतिचयोदशाक्षरमंत्रः ऋष्यादिकंपूर्ववद्दशार्णवत् ॥ पदत्रयेतितेनश्रीरामहृदयनमः जय
शिरसेस्वाहा जयजयरामशिखायैवषट् इतिविन्यस्यपुनरादृत्याकवचादित्रयेणेत्यादिनाथैः ॥ मंत्रोद्धारमुद्धरति प्रणाद
मितितारमोंकारः हृन्नमःप्रणवरूपेहृदंतः नतश्चोष्टाक्षरः तेनडेंनमोभगवतेरामायमहापुरुषायनमइतिमं
त्रेमुखमंतारोवीजमितिउवीजंनमःशक्तिः षडंगमंत्रानाह मूलमिति ॥ ॐनमोभगवतेरामायमहापुरुषायनमः कोण
लेंद्रायनमः शिरसेस्वाहा सत्यसंधायनमःशिखायैवषट् रावणान्तकायनमःकवचायहूं सर्वलोकहितायनमःनेत्रा
भ्यांवौषट् स्वाडग्नयेवदनायनमः अस्त्रायफट् इतिषडंगमंत्रोद्धारः । ध्यानमाह नदिग्रीमेतिभगवतोध्यानकोनु

केनचिद्भक्तजनकेपदीवदृष्टेघुरुष्णेकुक्कुभेजलीसुगंधिचंदनमूलेनानासुगंधिवाहीयःगंधवहःपवनःतेनाविनपूजितेन
त्तेवधेतियावत् । अन्यत्सर्वंसुगमं हलाराक्षसमायान्हंतुंलोकरक्षणमितिमंत्रोद्धारमुद्धरति । रामचंद्रमिति अग्नीफः
तथावरामचंद्रमहेश्वरीरघुवीरनयेत्रमदशास्यकमारक्षः देहिदापयमेश्रियेइतिहाविंशदक्षरोमंत्रः अथसुगमं
अंदहृदयायनमः महेश्वरशिरसेस्वाहा रघुवीरशिखायैवषट् दशास्यकवचायहूं दशास्यकमारक्षनेत्राभ्यांवौषट् दे
हिदापयमेश्रियं अस्त्रायफट् इत्येतामंत्रः सर्ववर्णेष्वसमाह मूर्द्धीत्यादिद्वात्रिंशद्वर्णेष्वंत्रेषुद्वयंगंडयुग्मंहृदयंएवंनासिके
हृदयंदोःपत्संधिषोडशत्रयंअन्यत्अष्टमेवध्यानमिति पूर्वोक्तंनदिग्रीमेत्यादि नाथनाथकंध्यानमाहप्रीतमिति मंत्रोद्धारमाह
तारमितितारमोंकारः हृन्नमः भगवतेरघुवरायवज्रधरायः अन्यत्सर्वंव्याख्यातंवोढव्यंषडंगमाहमंत्रेति अनवःषट्रुद्रेकादशभ
गवतेहृदयायनमः रघुनंदनायशिरसेस्वाहा रक्षोघ्नविश्वदायशिखायैवषट् मधुरप्रसन्नवदनायकवचायहूं अमिततेज
सेनेत्राभ्यांवौषट् बलायशस्त्रायविश्वेनमः अस्त्रायफडिति ध्यानंदशार्णवत् । अथध्यानमारभते विद्युद्वर्णमंडपेत्यादिनाप्रभूतः

विस्तारमेवपत्रेत्यर्थः अत्रदशांशविकल्पेनान्वयः ॥ होमेदशांशतःकुर्यात्तथा सर्वत्रतर्पणमिति। अत्रतर्पणेकुर्यादित्यनेनान्वितेन
दशांशेनेत्यनेनहोमस्यदशांशेनतर्पणंविहितंबुधैः। तर्पणस्यदशांशेनमार्जनंकथितंकिलेतिपुरश्चरणचंद्रिकादिवद्द्रष्टव्यं
लिखनात्॥ सर्वेषुराममंत्रेषुमंत्रराजंषडक्षरंहृत्तिस्त्र्यक्षरमाद्येवपत्रकलफलपत्रकलाश्च षडक्षरोमंत्रराजः तदुक्तमगस्त्यसंहि
तायां षडक्षरोयंमंत्रस्तुसर्वदोषघनिवारकः। मंत्रराजइतिख्यातः सर्वेषामुत्तमोत्तमः। दैनंदिनंकुरुतेयत्नमासर्वुवपेज्जे। सर्वं
दहतिनिःशेषंतूलाचलमिवानलः। ब्रह्महत्यासहस्राणिज्ञानाज्ञानकृतानिच। स्त्रीबालेक्ष्यसुरापानगुरुतल्पायुतानिव। कोटि
कोटिमहापातकजान्यपि। सर्वाण्यपिविनश्यंतिरामनामानुकीर्तनात्। यदपेक्षयाषडक्षरस्याधिक्यंतानुरामेमंत्रपूर्वेभा
दानाह-एकैकेत्यादि-बहुधेतिकथनेअसंख्यातत्वेबोधयतिअतएवोक्तंमंत्रलक्षतन्त्रेशिवोजानातितत्वतइतिसीतामंत्रमुद्धरति
रमारमेतिरमाश्रीवाचकेनश्रीसीतायैस्वाहाइतियथारामपूजायांमंत्रेअंगभूतस्तथापिपूजाद्येनापिजप्यापेक्षयासदृतीतिवो
द्धव्यं षष्ठंसुरामंमंत्रं त्यजेत्मंत्रोत्यर्णोस्वाहेतिदीर्घत्रयुक्तेनेतितेनश्रींहृदयायनमः श्रींशिरसेस्वाहेत्यादि ध्यानमाह सुव
र्णरागारुणंपंकजकरंरामालोकनतत्परंध्यायेदित्यन्वयः। वर्णलक्षंषड्लक्षंहुत्वाधेनुघृतक्षीरलड्डुकादियोगेकुर्यादित्यर्थः।
लक्ष्मणमंत्रमुद्धरति-रेफपूर्वेतिरेफः पूर्वंयस्यसलकारः तंमंडलानुस्वारंलक्ष्मणेतिस्वरूपेऽन्तेवर्तुर्थ्यंतेनमस्कानमः पदेनयु
क्तेनतेनलक्ष्मणायनमइतिसप्तार्णोमंत्रः लंबीजेनमः शक्तिःअंगमंत्रमाह-दीर्घसाङ्गेतितेनलौंहृदयायनमः लौंशिरसेस्वाहा।

दूत्यादिध्यानमाहहिभुजस्त्रवणेरुचिरतनुंगोगंगोषेसुगमंपूजयेदितिदक्षवेदिमलोदितशक्तियुक्तेनतथावर्णाद्यैर्नपूजापा
त्रेपिपत्रेमंपूज्यलक्ष्मणंपूजयेत्। नांगंनावरणंततःसिद्धीःसाधयेत्स्वाभीष्टंसाधयेदित्यर्थः सरलमतिष्वमवलक्ष्म
णवदेतंतेनलैलक्षतायनमः तथा श्रींशत्रुघ्नायनमः वृतिमंत्रोवाह्यो पूजानुमंत्रावरणमृग्यंवरामपूजोक्तेननिर्दिष्टा
नैःपिप्पलाद्यैर्नापिजप्यपूजादिकंकार्यमितिस्मादावंत्यवेतिरामावरणत्वेनसंपूज्यपश्चात्साधयेन्नपूजनीयाःस्मादावं
त्यलक्ष्मणपूजायांजप्यंचपिप्पलाद्यैःपूर्वंकालत्वेपघटनकोधयतिपरेतिनियतेंद्रियःमयेतेंद्रियैः विस्तरान्धूपदी
पनैवेद्यादिनामहतीपूजांकुर्यादित्यर्थः। तद्वाप्नोतिकुशलःपिप्पलाद्यैकाःफलंनपरंतत्रनाप्नुवंति केवलंलक्ष्मण मं
त्रेत्रिमंत्रादिविचारोनास्त्येवमन्यत्रापिरामंत्रेत्रिमंत्रादिविचारोनास्तीतिबोद्धव्यं। लक्ष्मणंमंत्रंस्वाधान्य
मुक्तंतत्पतिपादयतिप्रयोगार्थंवेति-शार्ङ्गंधनुर्नाकलेनसज्जीकृतंयद्यदुपदिष्टंतद्दलादर्ककैःयुधिष्ठिरेत्यादिश्लोकेनतिष्ठ
त्यनुष्ठापयितव्यं। रामंमंत्रंस्वापिशब्दात्पापकर्षणमाह-अस्मिन्विषयेऽयंविधायामीतिःनवायुतंपवाशत्सहस्रं। घृ
तंलक्ष्मणमंत्रयोगमाह-नागपाशेतिस्मृतगरुडस्मरणमात्रेणनागपाशविमुक्तेलक्ष्मणाध्यायनुयुतंजप्तेनि
गलोक्तसाधने। श्रांशनयोःजनासुतोहनूमांस्तेनानीतंमृतसंजीवनीयंगाङ्गतंयल्लक्ष्मणाध्यायन्नयुतंजप्तंत
नस्वल्पमृत्युंअपमृत्युकालमृत्युंजयेदित्यर्थः शेषंसुगमंपुरुद्भूतंइंद्रः रामसेवार्थंद्वारभूतोयंमंत्रः द्युतिस्मरनयुतंजपत्

मन्त्रोरोग विनाशनायेत्यर्थः। रोगमेवाह ज्वरापस्मार इति। एषोरोगान्तरमाह त्रिमाहमुमितिकुंकुमसहितेनचंदनेन मूर्त्रिमंडलि-
ष्ठाःश्रीवत्सांतैः पद्मैःसंपूजयेत्ततोमंत्रेनैवंदलत्रिमार्गंव्याप्य पुत्यहंसप्तवाह एकंडाकिनीदेवतोयेदीयतइतिवृद्धाब्राह्मणा
पूजयेदित्यन्वयः एवंप्रयोगंकृत्वाज्वरादिरोगात्तुक्षिप्रंसादिषुमुच्यतेत्यर्थः मंडलारोगविरोधःतत्रचंदनोवृद्धानांपतीत्य-
र्थः। शेषंसुगमं अपूपान्नःअपूपाहितरन्नैर्नवेद्यंदत्वाजपन्मूलविद्यांवातादिरोगात्पमुच्यतेत्यर्थः समधासुसमाहितसावधानः
मनुपत्यहंजपन्नलंपात्वासर्वरोगतःदारिद्र्याच्चमुच्यतइत्यर्थः। शेषंसुगमंदीक्षितमितिदीक्षितंदेवसमंनृपत्यहंमन्त्रंहृदं
जपन्नविनविघ्नांतत्सिद्धोभवतीत्यर्थः। विश्वामित्रेति विश्वामित्रऋषोऽहंतःहृत्पद्मकर्णिकंध्यात्वासर्वैश्वर्यादिमुच्येतेत्यर्थः।
सेध्यामितिमूलमंत्रेणत्रिकालंसध्योविधायतन्मंत्रदीक्षितःसर्वपापैःपमुच्यतेवेलवपंदक्षयानीत्यन्वयः। सुगमंपिशाचनिर्णया
येऽकविल्लेविख्यातेः॥ एहिकुंतिसुमुखेतिमूलेनयोगात्तेनोक्तेतंदुकंमंत्रंस्मृत्यसंहितायांसुतीक्ष्णमुनिवर्याग्रेषट्
प्रयोगंपदर्शने। सर्वानीष्टार्थतत्त्वज्ञोनायमनोःपुनः। नेवकर्मवशमित्येवंमुक्तिदूरकरायतः॥ किंचप्रयोगकर्मेणां
परलोकनविद्यते। प्रयोगसिद्धिरेतेषांफलेनाव्यभिचारिणी। निष्कामानांचसेकानांजपहोमादिकर्मसु। मुक्तिरेवफलंतेषां
इहकिंचिन्नविद्यते। एकस्यैवविधानस्यनकृतापिफलद्वयं। श्रुतीच्छयातेतस्मिन्निःकामोरागमर्पयेत्। विहङ्गेश्वरशास्त्रादा
यशशादीनविभावय। नायंमुक्तिप्रदोमंत्रोमारणादौप्रयुज्यतामिति अतएवएहिकमनपेक्षेत्यत्रएवकारोदत्तः

रात्मातद्विषयदमनशीलात्मगुरादीक्षांशएवार्थःशेषंसुगमं शाश्वतेनित्येब्रह्मपदेध्यात्वाउपाधिविनिर्मुक्तयात्मिष्ठेत्यर्थः
सकामानामितिविरकालेनमुक्तिरित्याहसकामेतिपुनःराममंत्रप्रयोगंनिंदन्नाहयथाश्रीरामंत्राणमितिलक्ष्मणमनोःप्रयोः
कृतानयापंक्तिर्मोक्षाख्यात्रिरेवफलमित्यर्थः। ननुकथमेवंएकस्यफलद्वयासंभवादित्युक्तमित्यत्राहकेचिदितिकेचिद्वादय
मुक्तिफलाएवप्रयोगरूढादयःप्रयोजनलक्षणमनुभोगपालमनुवदेहिकामुष्मिकफलसाधनतावोधकवचनादवगम्यतेनहिव
चनस्यातिसावोस्तीत्यर्थः॥ ओंजनेयेतिओंजनेयः वेंजनासुतःहनूमान्तस्यमंत्रंमंत्रंवक्ष्येकथ्यामितस्यमंत्रस्यसप्तमालिक
कोवधनायाह एकाक्षरंतुकंकरेणेतिअस्यसाधारणफलमाहभूतेत्यादिमंत्रंचतुश्चतारंश्रीवपिशाचादयःपलायंतेनमंत्रजापा
दयः पलायनेनमंत्रजापादिकमपेक्षतइत्यर्थः। मंत्रमुच्चरतिपूर्वेनमःपदमितिडेन्तेचतुर्थ्यंतंमहाबलमपितथाचतुर्थ्यंतंवह्नि
जायास्वाहा तेननमोनमस्कृतेओंजनेयायमहाबलायस्वाहाइत्यष्टादशवर्णोमंत्रः॥ सर्वेसिद्धिप्रदः॥ अथेपिमंत्रोस्ति। मु
ष्टयतिषण्णवैपूर्वेमुद्यार्थेतिनानापदान्नरितेसर्वंब्रह्मपमेवतेनउनमालगवतेपुकटपराक्रमायुकाञ्चसर्वदिग्मण्डलायययो
वितानंधवलाकृतजगच्चितव्यापयवज्रदेहावतारलंकापुरीदहनोदधिलंघनदक्षिणीमकृताञ्जकसीतान्वेषणप्रज्ञाना गले
मनवश्रीरामलक्ष्मणानंदकरकपिसैन्यपाकारसुग्रीवसाधारणपवेनोत्पादनबालब्रह्मचारिन्गंभीरसर्वग्रहविनाशन
मंत्रेहागच्छेदनडाकिनीविघ्नमनुस्मरहाहाहाहासौंएहिसर्वविघ्नंहरबलंसेहीयमेसर्वकार्याणिसाधयसाधयहूँ

फट् स्वाहेति मालामन्त्रः सर्वकामप्रदः केचित्तु माया ह्रीं त्र्यक्षरमन्त्रं महाप्रायाणि नाशयतीति वदंति तन्मते मूलमन्त्रेण
एव ह्रूंबीजमुच्चार्यते अतिमात्रदर्शयत्स्वाहेति शक्तिवेदकवोधकं हवोः हनूमत्सीननफलसाधनमुच्यते स्वर्गमोक्षादिकमपि
तत्काश्यते अंगुलीन्यासमाह नमोभगवते अंजनेयायेत्यादि अंगुष्ठाभ्यां नमः तर्जनीभ्यां नमइतिवदंति तन्न समीचीनं
यागते पूजापद्धतिषु दीर्घत्वेन तत्वात्। एवमिति नमोभगवते आंजनेयायहृदयाय नमः रुद्रमूर्तये शिरसेस्वाहा वायु
पुत्रायशिखायैवषट् अग्निगर्भायकवचायहुं रामदूतायनेत्राभ्यांवौषट् ब्रह्मास्त्रविनाशायास्त्रायफडितिषडं
गन्यासंकुर्यादित्यर्थः ध्यानमेवाह स्फटिकाभामितिस्वर्णकांतिसुदंरंगमुद्गमुंजरिपनेन नवदाकुंडलद्वयधारिणं
भवबाधतेभ्यतेमहसुदंशकंआकृतिसिद्धिनाआवरणविनानक्रमोक्तिपुरश्चरणकालेप्रयोगमाह लक्षत्रयेणसिद्धं
भूतादिनिहत्यर्थमितिएवंपुरश्चरणंकुर्यादित्याह। लक्षंभूतेति त्रयाणिकोटिगणमितिजपमात्रादेवविजयंप्राप्नो
तीत्यस्मादाधिक्यंध्यानफलमाह ध्यायेद्रामंमहाबलमित्यादि। मेधानाथेति रामेणसहसुग्रीवंमेधातारंहनूमं
तंस्मरणयुतंजपेत्तेनजपेनबलिनाशत्रुगणंसंक्षिप्नोति। शत्रुराष्ट्रमिति दुग्धाब्धिसममपिदुर्दांतमपिपरराष्ट्रद
हदेवतिअसाधारणेनसाधयितुंशक्यतइतिनावःशेषपूरणम्। यद्धितिसत्यहनुमतःमंत्रेणयःसर्वदेवपूजायेत्

DR SHAU D... ... ...

वमालामंत्रेणवेष्टयित्वापंक्तित्रयेणक्षीमितिबीजेनवेष्टयेत्। त्रिलोहनस्त्रेणरक्षनतोमेणकट्यां वाहाशिरसिवायः ॐ ग
येत्तनस्त्रेणाप्रविघ्नानजायतेनाक्रमतइतिदशदिगादावणेर्थंति शेषंमुखमंत्रेणाहिकाद्याङ्गमंत्रेनहाहिकएताहिका
दिविघ्नमङ्गरक्षांसिनश्यन्तीतिवोढव्यंयत्रराजःसमादतः विनघ्नन्तीत्यर्थः। मूलमंत्रमुद्धरति। तारमितितारमोंकारः अ
ग्निरेफः तत्सक्तःतत्सहितःहकारःतेनङकुशितश्चयश्चस्वरविंदुमान्पुनर्णवकः तेन ॐक्रौंह्रीं क्रूंक्रैंक्रौंक्रः ॐ इत्यष्टादशीमू
लमंत्रः॥ मालामंत्रमाह तारद्यक्षितितेन वज्रकायबहुमुंड कपिलपिंगलेईकेशमहाबलेरक्तमुंड तेनिष्ठित्यमहोग्र
दंष्ट्रोत्कटकहकहकरालिनमहाट्टहासेलंकेश्वरवधाय महामेघवध महाभैरवरूपवाहगगनचरएह्याहिलग
वामहाबलपराक्रमसेनयावज्रायुधएह्याहिमहागोरदीर्घपुच्छेनवेष्टयवेरिणंतेजयसंजयङ्कफडिति मालामंत्रः। एवंयही
तंकवचमधिकृत्यकार्यतेनसर्वासामूर्त्तिसेवतीति। प्रथायतनपूजापंचरात्रादावुक्तादत्रिविधयेणाह॥ गणेशादित्रयाणां—
नुरागमार्गवेणतायतनइतिश्लोकपंचमाणमाहसर्वदेवाःस्मरन्तीतिमाधवश्रुतिदर्शनादिति उक्तंहिपूर्वागमतापिन्यां एवंवि
कोणेतुपंचस्थंदेवायेसमायजेत्। स्मर्तव्यंकुब्जगतःपतिंकल्पतरोस्थिते। नेमोवदादिदृपायेऽकारायनमोनमइति ॐ
कारःदृपतापतिपादितःऽकारादेवजागदुत्पत्तिरित्यर्थकंश्रुतावेवचनेनगणेशादीनांचतुर्णामपिवामःगत्वमितिलाभः।
पूजास्थानमाह रामागुरोरगणेशानइत्यादिवाक्येत्रविकाइगईशंमहादेवईशानेपूजयेदित्यर्थः तेषांगणेशादीनां

महागणपतिमंत्रमुद्धरति। तारमितितारमोंकारः श्रीश्रीबीजमक्लिन्नेक्लेदनेक्लेदयद्वयं स्मरः कामबीजंभूबीजंतोमितिमहागणपतिबीजेगणपति
ङेतेचतुर्थ्यंतंवरदेतेवरदत्तेनवरंवरदसर्वंमेवशमानयस्वाहाहृत्पद्मविन्यस्तश्चेतनहागणपतिमंत्रः। षडक्षरमितिषष्ठंबीजंस्वाहाशक्तिः श्रीमुखहृदयेस्मरः क्लीं बीजे
नेतिसर्वंवशमानयस्वाहाहृत्पद्मविन्यस्तश्चेतनहागणपतिमंत्रः। षडक्षरमितिषष्ठंबीजंस्वाहाशक्तिः श्रीमुखहृदयेस्मरः क्लीं बीजे
कोगणशक्तिःसामर्थ्येमुखेवागिंद्रियंहृदयंमनःतेनमंत्रमर्थाद्गणपतिः सबीजःसमर्थः वाक्पटुरितिमेधोनतिसर्वदेवोत्तमं
गणपूर्वतिनपतिपादितंनवतिमंत्राःसाधुमाह तोमतेनउंगौंहृदयायनमः श्रींगांगिरसेस्वाहा क्लीं गूंशिखायैवषट् क्लीं गौंकव
चायहुं गींगानेत्रत्रयायवौषट् गंगः अस्त्रायफडितिषट्मंत्राःसांप्रदायिकः केचित्तुषण्णादिबीजपंचकमुच्चार्य गामि
त्यादिपंचांगमभेदात्कल्पिवदंतिअपरेतुषट्बीजानांक्रमेणगामादीत्यङ्गः क्लींवित्तुषण्णादिबीजपंचकंध्यानमाह बीजोवति
त्यादिनाबीजान्यधोहस्तदक्षिणांघ्रिहस्तबीजान्यूरुगतेतदुपरिहस्तयोःदृक्कंकवचंतदुपरिगंस्वपार्श्वानडपरिनत्यस्त्रंवीर्यंतडपरिस्वदि
क्षुणरक्तकलशोवीर्यंघण्टायमंत्रीस्वविद्यांलिखेतंहस्तीदामजंपेष्टःप्रियोरक्तादक्षिणहस्तेनाक्षिष्टवामहस्त
नपद्मकस्थोकल्पध्यायेत्। अंगेश्रीगणेशायनमःइतिमंत्रेणदिक्विलेपंकालंधःशिरसिश्रीपतिंपूजयेत्तद्दक्षिणगणेशस्य
दक्षिणोरूत्कलशंवरदहस्तंधात्रिनागिजाहस्तंकोपरिस्थंनीपतिंपूजयेत्। पृष्ठगणेशस्यपृष्ठदेशेपिप्पलवृक्षंधस्मरतिकामंदं।
वामस्थंवरगणपतेवामनोगाधयेद्वृक्षंधः पृथ्वीवराहंतस्यगणेशस्यसमीपमग्नेवामदक्षिणनागेशंखपद्मनिधीसांक्रकमा

हृणिकारोहपूजेनेजेति निजमुंडादंडायधृतवान् रत्नकलशान्निस्तायमुक्तादिधारयाभाधकानोसंपत्येविकरणस्थितंध्याये
दिति पूर्वेणान्वयः॥ रामस्यनेत्रेतिकाणकेसूर्यपूजोक्तातत्रसूर्यमंत्रमाह तारमितिॐघृणिसूर्यआदित्यइति मंत्रमुद्धरेत्तेदि
त्यर्थः स्पष्टोयंमन्त्रत्वंषडंगमंत्रमाह सत्यायेतितेनसत्यायहृदयायनमः ब्रह्मणेशिरसेस्वाहा विष्णवेशिखायैवषट् रुद्राय
कवचायहूँ अग्नयेनेत्रत्रयायवौषट् सर्वास्त्रायफडितिज्ञातियुक्ताएतेंगमंत्रावोद्व्याः ध्यानमाह रक्ताब्जसुखमितिरक्तप
द्मदलायतवरदानयुक्तकरचतुष्टययुक्तेशेषमुगमं॥ वायवेऽविकेशपूजोक्तास्यमंत्रमुद्धरेति। मांतेति मकारस्याग्रहंकार
तेनहौमितिमहेशमंत्रैस्यषोढामंत्रःकथितः हेवीजंशक्तिःषडंगमाहदीर्घस्वरयुक्तेति तेनहौंहृदयायनमःहौंशिरसेस्वा
हेत्यादिध्यानमाहयुक्तेतियुक्तावर्णौमूर्द्धमुखंपीतवर्णंपूर्वमुखंनीलवर्णंदक्षिणमुखंमुक्तावर्णंपश्चिममुखंविद्रुमवर्णंउत्तरमु
खंएतेरज्ञानतत्पुरुषाघोरवामदेवसद्योज्ञानाख्याःपंचवक्त्रंरूपलक्षितेतनुकेवायवीयसंहितायांयुस्यपूर्वमुखंसोम्यंवा
लार्कसदृशंत्रिलोचनारविंदाद्यैर्वालेंदुरत्नतोयैर्दक्षिणंनीलंमूर्तसमानंवेदभूषितेभ्रुकुटीकुटिलंघोरंरक्तंनेत्रत्रिलो
चनं उत्तरंविद्रुमप्रख्यंनीलालकविभूषितं सविलासंत्रिनयनंवेदाक्षरणेश्वरं पश्चिमंपूर्णचंद्राभंत्रिलोचनंचतुर्भुजं अतीव
सौम्यमुत्फुल्लत्रिलोचनंत्रिशूलमिति शूलंटंकंपरशुःनागेंद्रःसर्पराजःतीक्ष्णंरक्तंत्रयाणामुपध्यानमूर्द्धादिदेवेभ्यः
लक्ष्यंतानिवामेत्यन्यानिनकुंकारयवीयसंहितायांदक्षिणेशूलंपरशुरंकंखट्वांगंनीलोत्पलं सव्यवनागंशंखंतीक्ष्णंपाशंकुशं

ब्जलमिति॥ सुवेनेशीमंत्रमुद्धरतिनकुलीशहृदःस्त्रियांमाहेंद्रःकपर्दीवामनेत्रश्चमनीयोहूंकारःअहंवंद्रानुस्वारःतेनहूंमि
तिसुवेनशीमंत्रःशेषंसुगम॥ नकुलीशइति॥ रामःस्यमंत्रस्यहेवीजंहूंकारःशक्तिःसर्वानीष्टसिद्धौविनियोगः॥ उक्तेसुवेनशीपा
रिजाते। मन्त्रमःपुरुषेनाम्निलक्ष्मसमावाम्निवोगनामायावीजंरमोमंत्रेनभूतेानलविष्ठतीति। षड्दीर्घसुकेनेति तेनहूं
हृदयायनमःहूंशिरसेस्वाहेत्यादि ध्यानमाह उद्यदादित्येतिरक्तवर्णात्रिनेत्रांपाशांकुशालयवरान्दधतींलज्जादित्रिशक्ति
पाशःवामेऽहस्तेऽदक्षिणेऽकुशःवामाधोहस्तेऽभयंदक्षिणेवरमितिबोद्धव्यं॥ राज्ञावत्राजसेवकवत्॥ पूजोपकारस्तंत्रग्रं
विस्तरान्यत्रमिश्रंग्रंथेविस्तरेणोक्ततोऽवधार्यमिति॥ राममंत्रस्यसर्वाधिकेपूर्वमुक्तेतत्रागस्त्यसंहितायांउमाशंकरसंवा
दोक्तमिति स्मृत्युक्तमित्यर्थःश्रोतव्यमिति सूक्तंयस्यमंत्रस्यश्रवणमात्रादेवसज्जनोमोक्षंयातिसाधनोत्यर्थः। शेषंसुगमं॥ विनैवेति यत्रदी
क्षांविनैवेत्यनेनत्रपदेशमात्रादेवेतिगम्यतेअनुपदिष्टमंत्रजपस्यनिषेधात्यद्वाकीर्त्तनंपरमेतत्कीर्त्तनेज्ञानमात्रमपेक्षितंन
उच्चारणंरामशब्दस्यनलुप्तद्वादिकमपेक्षितंजपमात्रेपउच्चारणमात्रेत्यर्थः। अतएवमहापातकादिकृत्कश्चर्वाग्घ्यपिविनैवं
तिरामंत्रनुकीर्त्तनादिमुक्तंवानूक्तार्थस्फुटीमुदाहरतिनथाचस्फुटमितिशरीरहत्योविघ्नक्षणादिनाम्नशरीरनाशजन्य
पापंनस्फुटतिताद्दशपापजन्यदुःखंनप्रवर्तीत्यर्थःसमृतत्वंगच्छतिमोक्षमाप्नोतिशेषंसुगमंयेयेमंत्राःयत्रयत्रविशेषोक्तास्तेषा।
मनुष्ठानेनत्रैवानुसंधेयमित्यर्थः॥ श्रीरामंत्रजोजपोविहितःसर्वार्थज्ञानपुरःसरंक्रियमानेवीर्य्यवत्तरःभवतियदेवविधया

कारणतदेवबीजंवल्लवृतिश्रुतेः इतिरामशब्दार्थश्रुतिपादयितुंप्रतिजानीतेश्रीरामेतिमहितोपनिषन्मूलः महि-
तामध्यरूढपनिषत् ×त्री× इदानींप्रतिपादितप्रतिपाद्यसर्वैकार्थसिद्धिदः सर्वैप्सितार्थसिद्धः एतत्कार्यमाह रकारोर
फः वह्निवाचकः सत्वप्रकाशरूपः प्रकाशस्वरूपात्मकः तेनसच्चिदानंदरूपंबृंहयतीत्यर्थः ननुशबलेब्रह्म रकारइति ×१
जगत्कारणमित्युक्तेश्रुतौतत्कथंशुद्धब्रह्मतदित्यतआहव्यंजनमितिव्यंजनार्थः निःकेवलंशुद्धब्रह्मप्राणः मूलात्मामाया-
श्रविद्यानिवलरः लयार्थःतेनव्यंजनैःलयसंयोगः व्यंजनस्वराणांयः संयोगः सएवगुणसंयोगइति विद्धिजानीहि। यस्मात्
घेति तस्मात्रेफोज्योतिर्मयआकारंयाजनंकृतमित्यर्थः। ननुइत्यनेनैवशबलंब्रह्मप्रतिपादितंतर्हिवामित्यत्रमका-
रोव्यर्थइत्यतआह मकारोच्छदनार्थत्वादितिततश्चाकारमकाराभ्यांश्रविद्येवाच्यतेतेनरामेतिपदेनरामात्मकंशबलं रम
ब्रह्मप्रतिपाद्यइत्यर्थः उक्तोंशंकाहृदिनिधायाह अयमेवेति अयमेवरेफएवअंतेणंतस्थमाकारंमुखंजएकाक्षरोमंत्रइत्य-
र्थः व्योमवाय्वग्निजलादिबीजानांतथैवप्रतिपादनादितिभावः सोयमितिसोयंआकारसहितोरेफः स्वकबीजंयस्मात्रस्मा-
त्रस्मात्सत्मायंब्रह्मउच्यतेतिमविंइतितस्योच्चारणेनत्रेफः सूर्यैःप्रकाशरूपत्वात् विंदुःसोमः एवंबीजमेवशिवसूर्येंदुरूप
मित्यर्थः तदेवविलजतिज्योतिरितिशिखारेफः सएवज्योतिः सूर्यैः नादःषष्ठतिपुरुषावच्छिन्नब्रह्मणः मायेत्यर्थः विंदुरिति
विंदुनादात्मकंयद्बीजंतदेवाग्नीषोमात्मकमित्यर्थः तथायद्यत्कार्यंप्रतियद्यत्कारणंतत्तत्कारणंसबलमेवब्रह्मतत्तत्कारण।

शबलमेवब्रह्मतत्तत्कारणंयंजनकमितिसबलंब्रह्मजगत्कारणमितिप्रसिद्धार्थः प्रतिनाति। अग्नीषोमात्मकंबीजम्य
प्रतिपादितंततएवविश्वमुखेत्रेअग्नीषोमात्मकंवक्त्रकंतस्कारादीनांविति धात्वनुसारात् शङ्खएवंरकारंशबलंब्रह्मवक्त्रमकारंप्रा
ण्यतेनमायावच्छिन्नंब्रह्मपदार्थबीजार्थंपिसएवंतिअन्यथाआकारस्यवेयर्थीस्यात्। एवंबीजंविश्वेप्रतिष्ठतेबीजेचब्रह्मणिरा
मेप्रतिष्ठितमितिभावः। ननुबीजंविंदुनादात्मकंमतिमूलंमंत्रंतत्रातिस्थूलंविश्वंकथंप्रतिष्ठितमित्यतआह तथेवंवदबीजंति।
सूक्ष्मंअतिस्थूलेपिदृश्यप्रतिष्ठितःसूक्ष्मरूपेणतत्रएवविलीयतेतत्रावः। एवंबीजंतिश्रुतमयीतिइतिबीजार्थोव्याख्यातः॥ अक्षरा
र्थंति सम्यक्वरामषडक्षरंमंत्रंः विवरीक्रियतेअतिव्यक्तंतयाप्रतिपाद्यतइत्यर्थोबीजोक्तमूलप्रार्थत्वंमायाचैतन्यार्थत्वं
रामनामेतिश्लोकेतदेवस्पष्टयतिबीजमितिधार्जेंइत्यक्षरं यद्यपिआकारसंहारोममायात्मकंतथापिरेफम
त्वंब्रह्मेतिकीर्त्यतेरेफानुस्वारेमकारादिग्रथेवशनीयातद्रूपंज्ञातंमुक्तिदंमकारःआकारसहितःमुक्तिदःसच्चेतनः।
मातृपत्वात्मामायातद्रूपत्वात्रब्रह्ममातृपत्वात्लक्ष्मीरूपत्वात्आकारमकाराणामनन्यार्थमाश्रयत्वात्आद्यंति आद्यःम
श्रुतितत्वमसीतिमहावाक्यंकंदंतत्पदस्यार्थः मायाशबलंब्रह्मतेपदार्थःस्थूलसूक्ष्मशरीरद्वयावच्छिन्नजीवःमकारःत
यार्जीवब्रह्मणोः संयोजनमसंदः असीतिपदार्थः सएवश्रोयंतादृदेरार्थनमइतिमेवंवाक्यं रामपदंकृत्यात्मकथनेन
नमगुणनिर्गुणार्थंवक्तथयति रमन्तइति श्रुत्यन्तिरूपेणतन्नयार्थं ५मा× त्वमाहनिर्गुणमिति रामायनमइत्यस्यार्थ

उत्तरार्थेनैवाङ्गत्वेनेत्यानमनुष्ठानेनजीवचतुर्थकेनायंपदेनतयोरसदलोङ्गत्याह जीवेतिएतेन्योगःचतुर्थ्यर्थः
फलेदानाद्दःखध्वंसस्यपापनाशकत्वेपितयोरसदज्ञानस्यैवतयोर्मोक्षरूपफलदात्वादितिभावः यद्यपिनित्य
सिद्धस्यमोक्षस्यनफलत्वंतथापिअविद्यातिरोधानाद्विद्यमानेवतेनतिरोधानेसाक्षात्कारेणतिरोधानमपगतेउत्प
त्तिरेवभवतीतिनदुलौकिकराजगतित्याद्यनुसंधानेनाविरामाभिमुख्योपपत्तेःकिंमंत्रेणेत्यतआह यथान्यमीतियोनामी
संज्ञादेवदत्तादिःसयथावाचकेननाम्नासंज्ञयासंकीर्त्यमानःश्रुतिमुखेआसन्नवत्तिमुखेतिष्ठतिमुखःस्याद्यथावीतासंकोमंत्रःमंत्र
प्रतिपाद्यब्रह्ममेवेतिशेषःसाधकस्यापिनिजमुखःसाक्षात्कारविषयत्वात् तेनदृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोरैक्यंसंपन्नंनचलौकिक
कगीतादिनैवसमाभिमुखीकरणंसंपादयितुंशक्यंश्रोतव्यःश्रुतिवाक्योमंतव्यश्चोपपत्तिभिः।मत्वाचसततंध्येय एतद
र्थमेवहेतवइतिववनात्। वामपादनिरूपकेवाक्येनतुनिर्गुणब्रह्मप्रतिपादितंनहेयगुणत्वेकल्प्यमित्याहचिन्मयस्यचि
द्रूपस्याद्वितीयस्यानानाविधिज्ञानीयमुक्तलक्षणस्यसूत्रस्यएवंभूतस्यनिःकलंकस्वरूपतोमायाविरहितस्यदशरथादावि
वर्त्तितत्वेनशक्यंशक्योवारयितुंशरीरिणइतिएवंभूतस्यापिरामस्यस्वरूपादिकल्पनेनतद्भक्तानां।
कार्योर्थफलार्थमितिन्यायेनात्रफलस्यफलत्वेकल्पद्रुरूपत्वेनचतुर्थ्यर्थस्यसाध्यत्वाद्ब्रह्मरूपफलस्यकृत्यसाध्यत्वात्तस्यैवच।
मुख्यफलत्वेनोद्देश्यत्वादितिभावः।नामार्थेनात्रायंरूपकल्पनायांतत्रद्विशेषमंत्रेणपरीक्षमाणत्वाद्विशेषपर्यवसान

माह रूपस्यनामेतिरूपमिहसगुणंहिरण्यगर्भादिसंहितेरूपस्यानोद्देवतानोयथाऋषिःब्रह्मादीनांस्त्रीगाद्यादिकल्प
नयुमानुब्रह्मादिस्त्रीलक्षणादिसंगानिहृदयाद्यात्मनाब्रह्मणिसुदृशीनात्मना आदिपदेनआवरणात्मनाचकल्पना।
स्यात्। इदानींमंत्रंब्रह्मनिरूपकंदर्शयति मननेतिः मननेतत्त्वस्यानुविद्धनेतस्मात्त्राणरक्षणेसंसारदुःखात्मकस्यतस्यकरणे
त्रायतेतस्मात्रिमंत्रपदार्थेनिर्वैवने कल्पद्रुरूपः।मूलपदस्यत्रिधाकृत्वत्रिमाहमूलत्वादितिअत्रैवमंत्राणांकारणत्वेन
मूलाधारत्वाद्वाद्येतत्वंत्रलक्षणतिपादकंवचनंवामूलमितिस्मृतःतोत्रिकेःसर्वेमंत्रमूलत्वमवधतिपादयंतिसप्तकोटीति।
नवमंत्राणांमंत्रःमूलमंत्रपाठमादितमकलपुरुषार्थसिद्धिरित्याहःतेनधीनमितिसंबंधःत्राणमादिकमितिद्वयेमंत्रयो
ष्टानादिरूपोयोशक्तिविशेषःतस्मात्समाधेरविलोपोभवतियस्मात्सलोकात्रूपमंत्रःत्राणमादिसिद्धिंप्रयच्छति।
अत्रत्रायतेत्रूपकंत्रायतेत्रिरूपकंतमुद्धोधयतीति ॥ सर्वेषांराममंत्रेधिकारंदृष्ट्वाद्यतनांविशेषेणेतिविधत्तेमंत्र
घेतिधिनिश्चेतव्यः प्रणवस्यत्रिगुणवत्तुल्यत्वात्तारकत्वाच्चतत्रैवब्रह्मणिक्रियाकर्त्तृत्वादितिअकारउकारमकारार्द्धमात्रा
विंदुनादरूपोंकारःषडक्षरोरामपदेनतथेत्याह ओमाईतिअत्रार्थेतिउत्तरेरामनाम्नीत्यादितीयकोडिकीश्रुतिमुदाहरंति अथ
तितारकमितिदीर्घाआकारःरमनसारेफःविंदरनुस्वारेनरामितिबीजेषुनरित्यनुवादःदीर्घानेनगडूतिमायनमइति
ब्रह्मजनेतनरामायनमइतिवैरामपदानन्तरंवेदायनमःसदायनमइत्यादिमेवाःउंकारस्वरूपःसच्चिदानन्दात्मकोदुःख

पाभिधेयतारतारकयोरेकमाह ॐकारइत्यादिना ॐकारप्रणवाद्यवयवः प्रथमाक्षरोलवतिरामंमंत्रंव्यंतथाऽकोगच्छिन्दो
यश्चोंगलवति एवमुत्तरत्रएवमुत्तरयोरकाद्यैवाचकत्वेनसंख्याप्राप्तेन नादान्त्यमनुभूयसर्वावस्थास्वेतदेवोपासितव्यं
मिति तारकत्वात्तंमंत्रंतारकंब्रह्मरामरामेतिद्विरुक्तिरादरार्थिशेषमुगमं। एतदेवरामपूर्वमंत्रमकमणिकर्णिकायामर्द्धेंदुक
निकाभिनःस्तवेत्यादिशास्त्रीत्पत्तयःपद्मपुराणउक्तेरामएवपरंब्रह्मेतिशिवोक्तिनः ज्ञायतइतिशेषः पद्मपुराणमुदाहृत्य
श्रुतिंउदाहरतिरुद्रस्मिति अग्रहरूपसहितेतिचतुर्णामपिवर्णानामाद्यमाणोविशेषतः। स्त्रीणांवपुरुषाणांचपूजितेछंदसा
तिहीनंगत्यसहितायामुक्तं॥ श्रुतिर्विहितब्रह्मवेदःषडक्षरोरामोमंत्रोवेदइतिश्रुतिर्वदति अक्षरद्वयंमतिस्मृतिरपिता
थाचकथंशूद्रादीनांरामंमंत्रेऽधिकारःस्त्रीशूद्रपतितानांचवटवीनश्रुतिगोचरेतिशूद्रादीनांवैदिकमंत्रनिषेधादित्यत
आह ङ्योर्विरोधइतितथाचश्रुतिर्विरोधेस्मृतिर्बोधवेतिस्मृतएवबाधवस्थायमंत्रोपदेशमाहषडक्षरोब्राह्मणादीना
मिति द्विवर्णकमंत्रेषामित्यत्रान्वेतिरुक्तिर्विनेतिरामतापिन्यामुक्तकामप्रायरामायनमोनारायणायचेत्यादिरुक्।
तिर्विनेवेत्यर्थःशेषमुगमंनिश्चेमःनिःशंकःरामंत्रेणेतिनइतितथाब्रह्मरूपंचतुर्थकुलात्फलदोऽखेननवेदत्वमिति
सर्वेषामधिकारइतिलावः॥ ॥दीक्षयाश्लिष्येकपार्श्वाद्यादीक्षांवक्तुंभूमिमारभतेअथेतिदीक्षाकालमाह म
धुमासेतिऋमदीपिकायांवैत्रेयाश्रूयमुक्तंतच्चुगपालमंत्रमात्रपरंतत्करणमितिलावःक्वचिदाघाढशुक्लपक्षमु

DEPARTMENT OF BIBLIOGRAPHY
राम
॥१८॥

क्तमुक्तंआषाढेपुत्रलाभायश्रवणेशुभदोमनुरितिवचनात्रफलद्वयप्राप्तावलंविचार्यंग्रंथस्यसुष्ठ्वर्थः॥ सितेशुक्लप
क्षेनक्षत्राण्याह अश्विनीरोहिण्यादि। रत्नावल्यांअन्नेषांचतुर्णांधारेत्यपिपञ्चमश्लोकेकथिताः। रत्नावल्यांनिषिद्धानिष
तिपत्पूर्वाषाढापूर्वभाद्रपदिकातथा। पूर्वाफाल्गुनीषष्ठीदग्धामीराहिणीतथा॥ द्वादश्यांसार्पनक्षत्रेमर्त्यानांचत्रयोदशी
।नक्षत्रलुप्तायेनेदवानामापुनाशदा॥ तथा। योगाश्चप्रीतिशुभानामानंदोनंदनःसुनः।सुकर्माचधृतिश्चैवक्रमेणनिश्चि
त्यदर्शनः। व्यतीपातश्चशिवःसिद्धोब्रह्मऐंद्रश्चषोडशेति। तथाबुधानिकरणान्यार्द्रौद्वायांचविशेषतः। शकुन्यादीनिदुष्ट
निविशेषेणनिवर्जयेदिति॥ मूलंमुगमं। पर्वयोगेतिथिवारनक्षत्रकरणयोगसंक्षिप्तार्थः। उक्तंकपिलपंचरात्रे। एतत्र
जन्मतिथादौकरणयोगवासरे। मंत्रोपदेशंगुरुणासाधकःसमुपाचरेत्। मूलावहमितिमोक्षदेतियदालोकेवदनिनदासएवयशमुदय
।नक्षत्रंराशीनामुदयालग्नंनेनुमघत्रयादयइतिनोदयः नक्षत्रोदयः यदानक्षत्रंस्वदानोदयति। गुरुशुक्रोदयस्तङ्
लग्नेचेतिवृद्धमुपलक्षणं नीचस्थवक्रसंस्थंग्रहंविवर्ज्यगणेवालवृद्धेस्वगेचासन्नासादेवयाज्ञावृत्तिनियमविधिःकार्यइवस्व
दा मार्जीवधोऽगनानांपरिवर्जनमितिधर्मस्कंदवशिष्ठावर्ज्याःसद्भिःप्रयत्नात्तद्दशापरिमुरोसिंहराशिमतन्वति॥ ल
ग्नेह्यदशमाधिपतिर्दशमेधर्मसंस्थितइतितद्वर्थः। मानंतुचरःसमेविवर्ज्यःस्यान्स्थिरराशिषुसोत्सवाःनिषाढाद्यगताःपा
पाःशुक्लैकदशकंकाणाःदक्षाल्लुप्ताःपर्वरिक्ताःसर्वेनाशकाइतिआपएकादशस्थानेकेंद्रेननवमचतुर्थसप्तमदश

रस्तेषुमध्यगाः। सूत्रहस्तप्रमृत्योद्यमध्ये। ग्राह्यादशांगुलितः। एवंहस्तप्रमाणेषु निखिलेषु ऋजवः शुभाः। तत्रैवमाशे निखनेन्मादि-
क्यंतत्रविघ्नमइति। अन्यच्चतुरहस्तशल्यस्थशुक्रःकुंटीलश्चपुरातनः। यमोम्यभूमिडिंभितः मत्याज्यस्तेनकर्मीणिनोरणाग्रयरले
कृतमिति। रक्षतोरणानिस्यु ऋमात्तल्लोमस्तहारुहामिति। शारदातिलके तुडिंभेखरे। न्यूनस्तोरणपूर्वे यामूलोडुंबरमते। प
श्चिमेश्वत्थमुदुंबरमुत्तरेजत्तोरणमिति कपिलपंचरात्रे। देवालयतोरणपूर्णमस्थितायज्ञमंडपे। विघ्नविध्वंसनार्थायरक्षार्थेमख
रक्षणेति। ध्वजग्रादिपदानंतोरणोपरिमूलेदिक्षुध्वजोरणंदिक्कालमनश्चदेयमितिवोद्धव्यं। अत्रैवविशेषोलिंगोक्तयाः
॥कुंडमात्रकुंडमिति तन्मध्येलांगमाद्यमध्यलांगनवमवेत्रमात्रदोर्मध्येवेदिकाकारणादिक्कुंडानि कार्याणि तानिनक्रंदसिडान्त
शेखरे नवांशमंडपेकुलामध्यांशेवेदिकामता। क्रियासारेपि विलांगमंडपेकुलामध्यलांगस्थंवेदिका। पक्कालिष्टकापक्कालिष्टका
लिष्टदायथा। कर्त्तव्यावेदिकाश्रेष्ठातदानवमदापिच। अन्यत्रापिदीक्षायामष्टौकुंडानिशास्त्रेदृष्टानिनवमंमाचार्य्यकुंडंचतु
रश्रमेवेशानयोर्मध्येकुर्यादितिसंभूयनवकुंडानि कार्याणि। अष्टकुंडकरणेत्रकोणादिचतुर्दिक्षुचतस्रोवेदयश्चपश्चाच्चा
निचलार्थंचकुंडानि कुर्यात्। नत्वाग्नेयाद्यकोणविदेशानयोर्मध्येचतुरश्रमाचार्य्यकुंडमेवकुर्यादितिनतथाचमंडपमध्यलांगकुंडा
दिसिधानमिति किमर्थंकिंप्रमाणकमिति। प्रयोजनंश्रमोकर्यार्थमित्युत्तरेअधिकहोमपक्षेतेचतुर्हस्तोदितेमंडपेलोमकरणे
मंडपदाहःकनिष्ठमंडपेमध्येकुंडकरणेसंतप्यदाहस्यादित्युत्तममंडपेमध्यकुंडंअतएवडांगात्सर्गे। सप्तादिहोमेवमंडपमध्यएव

रम
॥२०॥

कुंडंकुर्वंतिशिष्टाः। प्रमाणंप्रथमेपर्वणिरत्नवायनवेंडांशिष्टाचारेत्युक्तवाक्यंवातदिक्। अत्रनवकुंडापंचकुंडीएककुंडीपक्षाः वक्ष्यमा
णेयुक्तत्वात्तत्रलाघवेहदिकुंडेपक्षभवात्कुंडमितिवक्ष्यमाणकुंडमितिचवक्ष्यते। तत्रयुक्त
त्वमाचार्यकर्तृकंविघ्नकर्मणा। खातादिकुंडवेद्यांगहीनेधनक्षयः। वक्त्रकुंडेतुसंतापोमरणंशिडमेखले। मेखलायहतंशो
कोन्यधिकेविघ्नसंक्षयः। नाभ्यादिनाशनंपोक्तंकुंडेयोन्यादिनाशने। अपत्यध्वंसनंपोक्तंकुंडेयत्कंठवर्जिते। मानाधिकेलवंमृत्युमान
हीनेदरिद्रतेति। वितस्तिहस्तखातेयत्कुंडेवक्त्रंगुलमितिचतुरंगुलसहितंवितस्तिहस्तब्राह्मणानांक्षत्रियाणांअंगुलत्रयाधिकंवै
श्यानांहस्ताधिकंशूद्राणांहस्तमात्रमितमित्यर्थः। वितस्तिर्हादशांगुलः। यद्वातर्जनीमध्यमानामाकनिष्ठागुष्ठविस्तृताः। चादेश
मालांगकर्णावितस्तिर्विहिताकमादित्युक्तारिष्टवितस्तिर्ज्ञातव्येति। अंगुलंलक्षणंतुवेलाकरमारे। कर्त्रीमध्यांगुलंमध्यपर्वणोरं
गुलप्रमा। हयशीर्षपंचशरेत्यत्राष्टकरंगुलेत्याह्यत्रविंशांगुलःकरः। शारदातिलके कनिष्ठादेर्दक्षिणहस्तस्यमध्यमांगुलपर्वणः
मध्यस्थदेर्घ्यमानेनमानांगुलमुदाहृतमिति। सिंहस्वरेश्वरेमात्रांगुलेनकुंडादिकमुक्तंकनिष्ठादेर्दक्षिणहस्तस्थेनेनमानांगुल
मुक्तापोदानमध्यमेवाहुमध्यरेमात्रमंगुले। मात्रांगुलेनचानेनमेखलाकुंडलक्षणं। कर्त्तव्यंकन्यसीनिअनिमात्रिकांमे
खलापूर्वाविस्तृताहादशांगुला। द्वितीयाराजसीछाकामेखलाषोडशांगुलस्तनः। तृतीयामेखलाख्यातानवमांचतुरंगुलेति। त्रि
डकमेखलकंकुंडमुक्तंक्रियासारे। नालियोनिसमायुक्तंकुंडंश्रेष्ठत्रिमेखलं। कुंडेहिमेखलेमध्येनीचस्थादकमेखलमिति मा

मङ्गलोत्तुङ्गमेखलेद्विहेकुंडं द्वात्रिंशद्वद्विमेखले। मेखलैकान्तवेऽग्रपत्येति। अत्रत्रमपद्मेमवाह पद्मेमेति द्वादशांगुलविस्तृता
चतुरंगुलोच्छ्रायाप्रथमेमेखला केवलष्टति मेखलाप्रान्तपर्यन्ततदपरिवाह्यदेशादारभ्यकिंचिन्नूनचतुरंगुलोत्सेधाकारः का
र्यः तेनाष्टांगुलविस्तारा चतुरंगुलोच्छ्रायद्वितीयामेखला भवति ततश्चैकयाया एक मेखलापूर्वापरभागेमरुदाहरंतीति एवंतस्यापरि पू
र्ववत्प्रकारः कोपि वेदांगुलविस्तृतः तथैवस्थितइति नवांगुलविस्तारप्रदेशाधस्तलदेशेवमेवाध्यात्मशास्त्रादिलक्षणवेदाग्निमथने
गुलत्रुक्सेत्रमुक्रावल्यो वसिष्ठसंहितायांचहस्तमात्रेचतुष्प्रमा मेखलाद्वादशांगुलीति एवंश्रीतेस्मार्त्तेचबहवःप्रकाराः तत्रावि
कल्प एवेत्यवगम्यते सर्वेषांप्रकाराणांप्रमाणैक्यादिति ॥ योनिरितिपश्चिमेभागेरित्युपलक्षणंवेदीयथाष्टस्थानेनपतनिहो
तुःसंमुखतासंपद्यमुखतावानवति तथा केषांचित्पश्चिममेखलायांपरि केषांचिद्दक्षिणमेखलापरि योनिस्थानमीयेति तदुक्तं
स्वायंभुवेप्रागग्नियाम्यकुंडानां त्रीकाद्योनिरुदक्सुखा। पूर्वसुखाःस्मृताःशेषाःयथाशोभंवयस्थिताइति। क्रियायांरे होमकर्तु
रतस्थाप्रादक्षिणेपश्चिमेपिवेति। आयतादक्षिणेस्वयंभुवेत्र मेखलामध्येयोनिःकुंडाद्वादशविस्तृता। अन्यत्रापिअष्टांगु
लविस्तृतोक्ता पिंगलामतेपि विस्तारोष्टांगुलोयोनिरुच्छ्रायोष्टांगुलप्रमितइति। गजोष्ठेवहल्यधरसदृशीमध्यनाभेत्रतं
त्यर्थः कृतःशुभयोनेः अंगुष्ठयवपंक्तिसमेगुलपरे त्रुक्सेत्रमुक्रावल्यो। कंवोष्ठप्रवेहस्तमात्रेषुकुंडेष्वेवनिमात्रेयवमाईप्रसन्नि
लस्थिति। सिद्धत्रशेखरेपिकुंडेहस्तमितेकंठेकुर्यादंगुलंततइति। नालिंगपिचुकिमुक्तिफलंदेत्यर्थः। अथवाएकमेखलंकुंडेत्रि

वेदनत्रयमाणमुक्रमेव अनेकदोषतिदोषाक्तपूर्वमेवविस्तृताः। कुंडानुकल्पमाह इष्टमात्रमिति। इष्टमात्रेशरावमाणकेत्यं
डिलंकुर्यादितिशेषः ॥ ॥पूजाप्रयोगिकांवेदीमाह वायव्यांतिमध्यकुंडस्यकथनात वायव्यांएशान्यांवावत्रस्रोवत्रहस्तमितं
पूजार्थंवेदिकांकारयेदित्यर्थः मितामितैः शुनश्शमैः अरुणैः कैः हंसकैर्गौरैः शुभैः यंत्रंमसालिखेदित्यर्थः। राज्ञादीक्षितेति
यदाराज्ञःदीक्षानक्षत्रवारादिनिःसद्यैनोत्तरादिमंडलंकार्यं अन्यत्रतुअष्टपत्रंकमलमात्रेकर्तव्यमितिशेषः। पंचायतनपू
जानवरत्नमंडलंरत्नयति। आदायेति-पूर्वोपरायतैषट्पदशसूत्रैःदलाष्ट पंचाशद्धिकशतद्वयंकोष्ठानांस्यात्। मध्यपूजायंत्र
र्थंषाडशकोष्ठानिपरिमार्ज्यंयेत्। ततश्चतुर्हिकपंक्तिद्वयंपरिमार्ज्यादिक्कविदिक्कंचचतुरस्रंचतुःकोणात्मकंधरणंहरेत्यथा
नवतितथाकुर्यादिति। तत्रवह्नादशशशिवकेलिखेत्ततः बाह्येषाडशकोष्ठबाह्येपंक्तिद्वयंवलिदानार्थंमार्जयेत्। ततःशेष
पंक्तिद्वयंद्वित्रिकोष्ठैःसमंततः चतुर्दिक्कंहारंकुर्यात्। तत्रयथाहारचतुष्टयार्थंमंतरंपंक्तिस्थमध्यसूत्रोत्तरयाम्यवर्तिकोष्ठ
यंतथाबाह्यपंक्तिस्थमध्यसूत्रपार्श्ववर्तिकोष्ठचतुष्टयेमार्ज्येत्। एवंचत्वारिहाराणिस्युरेवंशालोवाह शालेतिश्रुतेः पं
क्तिस्थानिहारपार्श्वद्वयगतानित्रीणिकोष्ठानि बाह्यपंक्तिस्थमध्यसूत्रपार्श्ववर्तिकोष्ठचतुष्टयेमार्ज्येत्। एवंचत्वारिहारा
णिस्युरेवंशालोत्तरयशालोचाह शालेति श्रुतेः पंक्तिस्थशालानामेकैकेकोष्ठत्रीणित्रीणि बाह्यपंक्तिकोष्ठानिमा
र्ज्येदेवमष्टोत्तरयशालास्युः कोणमाह अर्द्धचंद्रेति एवमनेश्रुतेः पंक्तिस्थानित्रीणिकोष्ठानिबाह्यपंक्तिस्थानित्रीणिकोष्ठानिमा

ङ्गीयेत्। एवं मङ्गलचक्रादिकारणक्रमेण कोणाः स्युः। पंचायतनेनेति सर्वसाधारणः। शक्त्यादिषडावरणपर्यन्तवैदिकादिषडध्वमयमन्त्रमङ्गलेलिखनक्रमः। मध्येषोडशकोष्ठानि। स्थानियंत्रार्थं स्थापितानि। तत्रयंत्रमाह। अष्टपत्रमिति। कर्णिकाकेशरादिशुद्धमष्टदलंपद्मंलिखित्वा। तद्बहिः सोमसूर्याग्निविंबानि मंडलानि मंडलदायविधेयानि कुर्यात्। अथवा केवलदलपद्मंलिखित्वा। तद्बहिः सोमसूर्याग्निविंबानि मंडलानि मंडलदायविधेयानि कुर्यात्। अथवा केवलदलपद्मं कर्णिकाकेशरद्वयं लिखित्वा। तद्बहिः सोमसूर्याग्निविंबानि मंडलानि मंडलदायविधेयानि कुर्यात्। अथवा केवलदलपद्मं लिखित्वा। तद्बहिः सोमसूर्याग्निविंबानि मंडलानि मंडलदायविधेयानि कुर्यात्। अथवा केवलदलपद्मं कर्णिकाकेशरद्वय

केशवः कारयेन्मौंजीविद्यानाञ्चाप्यनिगमे विधिं चकारयेत्त्रयं त्रयं लोहशलाकयेति। शेषमिति विंशत्यंगुलंत्रयं त्रयेणांगुलेन कुंडेकुर्यात्तदुक्तमारदातिलके दंडमूलाग्रयोः कुंडौ गुणवेदांगुलोच्छ्रितौ। मंडीयुगसमांशैः स्याद्दंडस्यानाहगर्भितः। षडंगुलप्रणाहोदंडमध्यउदाहृतइति। दंडमूलाग्रयोर्मौंजीत्रितंकंकभूषितेति कश्यपः। षड्भिरंशैः पृष्ठनागवेद्या कूर्माकृतिरिवेत्यत्र हेमस्यवाहस्तिनो वापि विष्णोर्वामुखलिखेत्। मुखस्यपृष्ठनागस्यात्रयोक्तलक्षणंकुर्वन्। कूर्मलक्षणमाह चषकेनेति चषकंपुष्करं। उक्तेमंत्रमुच्चार्य्य पुष्करेद्यगुणोक्तेपरितोमेखलात्रितयमिति पाठेऽयमेवार्थः। इत्थंवर्तुलेध्यगुलेविदध्यात्कुर्यादित्यर्थः मुंजशरेणनाद्धिरइतिशारदावचनात्। यथेति मध्येरेखा। कारणञ्चयथा निष्ठतितथाकर्षमात्रात्प्रणाहिगर्त्तंकुर्यादित्यर्थः रुचिरंदृश्यतेत्यनेन मूलाग्रयोः कारयेद्वा कुंडोक्तेति मनोहरेइतिमंत्रमुक्त्वाल्पकमुक्त्वावाग्वीर्यसंहितायां कुंडकुंडेवोत्तरोत्तरोद्योनकांस्यायसमयं कोणयज्ञदारुमयंवापितिकोशिलिंगमतं। तदुक्तंकल्पमाह पलाशपत्रेति अत्राश्वत्थकल्पमाह अश्वत्थपत्रतिमंत्रितानि त्रिंशदादाविति वह्निमुखं अग्निजननानुकूलकुंडसंस्कारादिकं कुर्यादित्यर्थः सुविष्टरमध्यासनेनेति यावत्सर्वोपकरणावसुः मंत्ररचितावन्हिचलोमूलाधाराणानाड्यस्यप्राणायामंकृत्वा मंत्रजपेत्संकल्प्यैवमसंकल्पंकृत्वा पूर्वोक्तास्मिन्सः तदंगशास्त्रिसः एवंरेखात्रयंकृत्वावह्निमादधीतेत्यन्वयः यद्वात्रिकोणंपद्मेनवेष्टितंकृत्वावह्निमादधीतेत्यर्थः॥ तदुक्तंपद्मपु[illegible]

कुंडमध्येत्रिकोणंवाद्येषट्कोणवेष्टितमिति। अत्रशारदादयोद्वादशसंस्काराः कथितास्तेपिमंत्रिणाः। यद्वावह्निंकल्पमंत्रेणेत्यादिना यथासंस्कारंवक्ष्यमाणंपद्मानरमेवोक्तंयथेदमपिपद्मात्रयंमंत्रितंवोध्यं। लक्ष्मीमितिमंत्रमंतोलक्ष्मीनारायणाद्यंतंवह्निंवन्हिंयेदित्यर्थः इंदुंवल्लवहोमः अत्रशुक्लागौरीशक्तिरागौरीमंत्रयोरेवतथाविधत्वेन तदुक्तंशारदातिलके। वागीश्वरीमथोत्पन्नां नीलेंदीवरसंनिभां। वागीश्वरेणमंत्रेणपूजयेदिति। एवमग्नयेस्विष्टकृतेवाग्नीयकुंडेवह्निमादधीत न इत्यत्रैवाग्नयेस्विष्टकृतेवापि पूर्वंकोणेऽथवोत्तरे। अग्नयेमंत्रवेवापि शिवंस्वर्गादिलाभनमितिपाठांतरेणैकत्रिंशदग्नीन्। त्रिंशदग्नि-द्विपात्रेवाकनकनकमयेतामपात्रेऽथवापि मृत्पात्रेवापिधार्यानूनसमलमतिरित्यादिनिषिद्धमपि शरावेवालिन्नपात्रेवाकपालेवानुक्तपिबा। नाग्नप्रणयनंकुर्याद्व्याधिहानिलयावहमिति। अग्निंप्रणीतंकुंडेवा। अर्चनंत्रिःपरिभ्रम्यकुंडस्यापरिदोशुकः। पदक्षिणंतदानाभेरावाद्यागणपूर्वकंआत्मनोनिमुखेवह्निंज्ञानमूर्त्तिमहीतलः। देवयजनमित्यादिव्याख्यानावेदविनिःक्षिपेदिति। पश्चिमेत्यादि। स्वर्ग्याकृतिविधानंकुशकण्डिकाप्रकरणेकुर्यात्तत्रयथा। ओंअयाग्नेइत्यनेनाग्नेर्ब्रह्मणाग्निपर्यंतेनमंत्रेणाग्नेर्यत्याग्नेअग्नितः प्रणीतापर्यंतंमंत्रमितिकात्यायनादिकल्पकारोणपागुदगग्रतयाकंकेचणेनागदंमार्गेणपूर्वेणकुदगग्रंदर्भस्तरणंकृत्वा। एवंमध्यमखलायांवह्नेःपश्चिमेरथाकारणंकुर्यादित्यर्थः मुनीनांमतादेवत्यगस्त्यवाक्ये। अधोमुखंमुष्टिबंधनंमेचनंवाहणेतस्यतत्यवनंकुलानत्रपात्रंवेनिधायेत्यत्र। उत्पवनंत्रुनामिकांगुष्ठाभ्यांहाभ्यांमुत्तरा।

DR BHAU DAJI MEMORIAL GRANTHALAYA 1234

ग्रथावत्रे कुलाद्याग्नि मुखपूजनपर्णं । उक्तशेषागमे प्रादेशमात्रदर्भाग्रमयुष्टानामिकाग्रैकैः । घृताभ्यो मे मुखवैकरस्वेणा त्मवमा
वेशदर्ति । विभुञ्जिवेतवहो मारेल । आज्यमिति आज्येनुगवादिज्ञेयं तदुक्तपिंगलामंत्र नत्रमेगाघृतंपोक्तमध्यममहिषीसंवं । अथ ।
मंडागलीज्ञातेतस्माद्ध्यं प्रज्ञाप्यते विक्षिप्तकशारदातिलके आज्यस्थाली मथादायपोक्षयदस्त्रवारिणा । तस्यामाज्यविनिक्षि
प्रमंस्कृतेवीक्षणादिलिः निरूप्यवायवंगागाम्नदीतेषुनिवेशयेत्य । इदंतापन मुद्दिष्टंदर्शिकलंवादलिः मंदाप्रदर्शयुग ।
लेआंडपक्षिस्थानलक्षिपेत । गुरुहृदयमंत्रेण पवित्रीकरणलिंदीप्तिनदर्शयुग्मेन नीराज्याज्ये मवर्म्मणा । सूर्योविमर्ज्ञये
दस्त्रे मग्निर्योतन मीरितं । घृतपक्वालितानूर्ध्वनयदर्शीस्वानुनायुरुः । ज्ञानवेदमितार्थम्यदुद्योतनमिति स्मृतं । तहृदयमंत्रेणाक्त
शाम्यामात्ममंमुखे । घृतेसंस्रवनेकुर्योन्मस्काराःषडुदीरिताः । मुकुमुकुवावाविति उइतिवुषन मुकुमुकुवावपिसंस्कुर्यात् । तदुक्तेशारदा
तिलके पश्चादादायपाणिभ्यामुकुमुकुवौतावधोमुखौ । त्रिशःप्रताप्ययेद्वह्नौदर्भानादायदर्शिकः । उदगग्रमूलमध्यानिशाभ्यंते
त्रैर्याकृमात् । गृहीत्वावामहस्तेनप्रोक्षयेद्दक्षिणेनतो । पुनःप्रताप्ततोमंत्रीदर्भानग्नौविनिक्षिपन् । स्वात्मनोदक्षिणेनाग्न्या
धेयेनोयथासुखं । गर्भाधानादिकर्मेति । गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतोजातकर्म्मचान्नप्राशनकरणंतथा । उपनिःक्रम
णंपश्चादव्रतादेशनमीरितं । चूडोपनयनोक्तौहोमहानाम्यमहाव्रते । तथोपनिषदस्नानंगोदानोद्वाहकर्मचेति । एतेषुकर्म्मसुप
त्येकंयष्टावष्टावाज्याहुतीर्जुहुयात् इति । नामकर्मणंअग्नेर्यथाकुलाग्निरायुष्मानग्निरितिर्दुर्गाग्निरिति ॥ एवंगत्वेवं ॐअस्याग्ने

गर्भाधानसंस्कारकर्मोमिस्वाहेत्यादि । अर्दितवक्त्रादितिवक्त्रैः पूजांविधायवह्निमंत्रेणवोघडेतेनहोमंविधायकर्म्मान्तरेसमाप्येदि
त्यर्थः उक्तंवशारदातिलके । अवदायकुवेताज्यंततः स्रुवविधिंश्रयेत् । स्रुवेणतंछन्नवाक्कोदर्शिकायतमानसः । हृदयाद्यङ्गिमं
त्रेणवाघडेत्तनसंपदंति । कर्म्मान्तरंविघ्नेश्वरहोमादितदुक्तंचैव विघ्नेश्वरस्यमंत्रेणकुर्यादाज्यनीदेश । सामान्यंसर्वतंत्राणा
मतदग्निमुखंतत्तमिति अन्यत्रापिमहागणेशमंत्रेणपूर्वे पूर्वमतेनवलिंत्रिनदक्षधाकृत्वासमस्तेनमुरेश्वरेति । एषागच्छेवं
ॐस्वाहाॐ आस्वाहाॐआंक्रींक्रींस्वाहेत्यादि । इधमाति अग्नेयसमिधमाहार्षंबृहतेजातवेदसेत्यादिमंत्रेण । यद्वारक्षाणमस्त्रमंत्रेण
तनोनालामनुत्रये । समिधः पंचहातव्याःपालेमूलेचतत्कृताहुति । शिवागमोक्तेकर्मणिदाधाने कुर्यात् । वाग्भवीयसंहिताया तु द
शादशांगुलावा विहिताः षोडशमात्रावालालंहातव्याः सकलाःसपीति । ततःॐअग्नयेस्वाहाहृदयायेॐसोमायस्वाहाहृदयेना
मायहृत्याद्यन्तोमा पूर्वोक्तमकलक्रियाकलापमवाप्नुयात्सुखमिति ॥ ॥एवमग्निमुखंविधायहोमप्रकारमाहएवमिति पुनं
पत्रेसंस्कृतेवैश्वानरंविरजंदेवताकंचरुंनिर्वपेत् । ततःसोमायवायवेगायस्वाहेत्यनेनपूजायित्वासमिद्भिःघृतेःचरुणावपत्यकेषोड
शाहुतीर्जुहुयात् । मूलमंत्रेणदेयमंत्रेणततःपरिवारेभ्यस्त्रिस्त्रिस्रुगाहुतीर्जुहुयात् ततःविनायकादिभ्योविनायकःसूर्यो
ऽविकार्द्रेशाः । यंपंचायतनपूजायोऽग्रतोनाकुलंन्यस्तिष्ठन्प्राङ्मुखोजुहुयात् इत्यर्थः । मुनेस्रुतीस्त्रवंवनेंद्रत्यंगस्य अग
स्त्यसंहितायोपरिनादेवताहवनमत्यल्पश्रुतयः । स्वरूपतादशः तेभ्योजुहुयादित्यर्थः । मनुहोमादिकंदात्रालाभः आज्येननतस्मि

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

GIFT OF BHAU DAJI

मपि एतदेवोक्तमवानीपतिशंभुनाइतिशंभुसहिताय मुक्तमित्यर्थः। शंभुसहितावचनमेवाह नगृहीतिज्ञानमात्रेणलयत्वमंग
लैहिकपारलौकिकंमंगलंहयमग्रहेइंशंगृहस्थानामितिभावः नन्वगृहस्थस्यमानवतूलयेपारलौकिकंतुस्यादेवमत्राह
गृहस्थोयदीतितथाचगृहस्थोयदिवाह्यपूजांनकुर्योन्नदातहोधकानामनन्यज्ञानलक्षणोभावोभाग्येस्यात अत्रेयंश्रुतिरधिकारसं
वादिनीयंडलार्थः। वानप्रस्थयतीनांतुवाह्यपूजांनिंदति-वानप्रस्थश्चेति विध्यतिक्रमंमेवाह अहिंसेति। एषावाह्यपूजापरमा
वैमे-अस्तवतीत्यर्थः अत्रहेतुः नहिंसेति पत्रपुष्पादिनैवयेन्नापिहिंसाविनेत्यर्थः नवहिःसाधनैर्योगयुक्तानांसिद्धिर्विशेषः अत्र
हन्तअत्रश्लोकाभितियत्कर्त्तव्यंतदाह-सावनाकल्पितैरिति ॥ ॥ ०॥इतिश्रीगदाधरकृतायांलघुदीपिकायांतृतीयमःपटलः॥
॥०॥तत्रचिंतनमात्मचिंतनमेवेतिपूर्वमुक्तंतत्कथमित्यतआह वदंतीति-आत्मस्वरूपंपरज्ञानेनतथाचात्मनस्तदयोःपर्यो
यतेतिभावः पश्येनीतिस्वात्मनोभेदेननात्मानंपरमात्मानंपश्यन्नित्यर्थः ननुतर्हिवाह्योपासनंव्यर्थमित्यतआह-[illegible]क
त्यापिलयःपापिलक्ष्मिकृक्षीतथाचश्रुतिः विग्रहस्यद्वितीयस्यनिष्कलस्याशरीरिणः। उपासकानांकार्यार्थंतल्लक्षणं
रूपकल्पनेतिनत्वेवंसगुणस्यसीतापतेश्चिंतनमेवकार्यंनत्वावाह्यावरणंपूजादिकंचेत्यतआह-अतइति-हि श्रुतिगति
स्मृतीतिशब्दस्यस्योक्तिःतथाचगरुडेहिनाथ्यत्रप्रमाणमितिभावः अत्रगर्गसंहितास्पष्टएव।अत्रकेतितथाचवि
घ्नविघ्नोनार्यमावाह्यावरणमाचरेत्[illegible]मितिभावः श्र[illegible]गाःका[illegible]क्रोधलोभमोहमदमात्सर्याणिः एतद्रूपाइनिरा